

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

N é z e t e k

az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről.

IV.

(Megállapítások és következtetések. Szabadelvűség és az egyház-politikai törvények. Protestáns éiv és szellem a nevelésben. A ref. népiskolák államosításának kérdése. Felsőbb leányiskolák és tanítónőképző-intézetek.)

Ha némi ismétlésbe esem is, összegezem az eddigi adatokból levonható megállapításaimat.

Megállapítható, hogy hazánkban az ev. ref. vallásúak abszolút száma ugyan növekedett, de arányszáma az ország összes lakosságához viszonyítva, az 1869., 1880. és 1890. évi összeírások adatai s az 1897. évre természetes szaporodás alapján tett kiszámítás szerint *fokozatosan csökkent*, míg a róm. katolikusok s az izraeliták s némileg az unitáriusok számaránya növekedett.

Megállapítható, hogy a *születek száma a ref. vallásúak közt az országos átlagnál is csekélyebb* s hogy a r. kath. egyház tagjai közt a születési arány még magasabb, mint az országos átlag s *habár a halálozási arányszámok a reformátusoknál kedvezőbbek, mint az országos átlag, mégis már a természetes szaporodás százaléka csekélyebb a reformátusoknál, mint az ország összes lakosságában* s nagyobb részben ennek a kedvezőtlen természeti szaporodásnak tulajdonítható a reformátusok arányszámában az a folytonos csökkenés, a mely különösen a r. katolikusokkal szemben észlelhető.

De megállapítható az a tényállítás is, hogy az ev. ref. egyházból való kilépés (felekezetenküliek közé), a kitérések száma az egyház-politikai törvények életbe lépte óta nagy arányokat öltött s a törvény által megengedett, a *születendő gyermekek vallási nevelése iránt létrejött egyezségek nagy többségében a r. kath. egyház előnyére* s a ref. egyház hátrányára köttetnek.

Megállapítható, hogy *nagy vesztesége van egyházunknak a más vallású és nemzetiségű lakosság közt élő hitfeleink rendszeres elvesztése által*. A hol ref. vallásúak a nagy tömegben együtt élő g. keleti és g. kath. román lakosság közt csekély számban elszórva vannak s a hol ref. lelkész nincs, ott ezek a hitfeleink alig egy nemzedék alatt a tömegbe olvadnak be s egyházunkra és nemzetünkre végképen elvesznek. *Következőleg a ref. egyház tagjainak valóságos szaporodása még csekélyebb, mint a természetes szaporodás után várható volna.*

Megállapítható továbbá, hogy habár az ev. ref. vallású ifjúság száma az egyetemeken és a jogakadémiákon azt az arányszámot, a melyet a ref. lakosság az ország lakossága számában elfoglal, nemcsak eléri, hanem meghaladja s hogy a ref. gymnasiumok is állandó fejlődésben vannak s a gymnasiumok növendékei közt a ref. növendékek száma megfelelő s hogy e szerint a református lakosság műveltségi állapotában alaposan lehet emelkedő irányzatra számítani, a *hittani és tanítóképző-intézeteknek hallgatói számában azonban fokozatos — tehát a legaggályosabb — csökkenés, valóságos sorvadás észlelhető.*

A *népiskolák számában, sőt a tankötelezettek iskolalátogatásában is az utóbbi években hanyatlás észlelhető.*

Végül alapos lehet az a feltevés, hogy a *ref. vallású növendékek s kiválóan a nők nem nyernek ev. ref. szellemben való nevelést.*

A mi a természetes szaporodás csekélyességét illeti, első tekintetre azt vélhetnők, hogy ez oly természeti tünemény, a melylyel az egyháznak semmi köze nem lehet. Azonban, ha a természetes szaporodás csekélységének okait vizsgáljuk, arról kell meggyőződnünk, hogy a mennyiben ezek az okok egy részben és nem is kis részben

erkölcsiek, más részben szegénységből s nyomorból származók, ezen a területen is van az egyháznak hivatása az erkölcstelenség ellen való küzdelem s jótékonyági intézményeknek, általában a keresztyén szeretet intézményeinek alkotása által.

Figyelmet érdemel az a tényállás, hogy míg Európa kath. és protestáns népeinek természetes szaporodása összehasonlításánál azt fogjuk találni, hogy a katolikusoknál a természetes szaporodás átlagosan csekélyebb, mint a protestánsoknál, addig Magyarországon az ellenkező tapasztalható, a miből azt kell következtetnünk, hogy Magyarországon specialis okok azok, a melyek ezt az eredményt létrehozták.

Ismeretes tény, hogy a természetes szaporodás egész Európa területén legcsekélyebb Franciaországban, a hol már oly évek is voltak az ötvenes években, a melyekben járvány nélkül is több volt a halálozások, mint a születések száma s a hol államférfiak, közgazdasági írók, statisztikusok és moralisták foglalkoznak e kérdés vizsgálatával, melyet a franciák méltán „nagy nemzeti szerencsétlenség“-nek jelölnek. Vannak, a kik a népesség physikai és morális decadentiájában találják az okot, a kikerülhetetlen végzetet, azt tevéen fel, hogy a nemzetek is mint az egyének elvénülnek s elhalnak. Ezzel a feltetéssel itt nincs mit foglalkoznunk. Általában azonban a természetes szaporodás csekélységét az állandó hadsereg intézményére, a nagy szegénységre és nagy gazdagságra (igen feltűnő megfigyelés, hogy a nagyon gazdag osztályban még kevesebb a gyermek, mint a szegények közt), a gyáriparra, az erkölcstelenségre, vadházasságokra, törvénytelen születésekre s azokra a bűnökre vezetik vissza, mint állandó okokra, a melyek megnevezés nélkül is közönségesen ismerve vannak. Nincsenek megfelelő adataink, a melyekből meghatározhatnók, hogy Magyarországon a ref. népességben mi a specialis ok, a mely a csekély természetes szaporodást idézi elő s honnan van az, hogy nálunk a katolikus népesség természetes szaporodása állandóan magasabb, mint a protestánsoké, holott ez nyugot Európában ellenkezően van? Nagy valószínűséggel felvehetjük azonban, hogy a specialis ok: a szegénység, mely ellen a r. kath. egyház gazdag intézmények: árvaházak, gyermekmenedékhelyek, bölcsődék, nevelő intézetek, segélyezések által védekezik, sőt vonja magához a más felekezeteket is, míg a mi védekezésünk szegénységünkhöz képest is nagyon szegényes. Az erkölcstelenség és a bűn — ismét csak valószínűség szerint állítom — egyformán pusztít a katolikus egyházban úgy, mint a protestáns egyházakban — talán Baranya és Somogy vármegyékre állapíthatnánk

meg kivételt — ezt tehát alig lehet specialis oknak tekinteni, de azt talán biztossággal megállapíthatjuk, hogy ev. ref. egyházunk az erkölcstelenség és bűn fékezésére még nem tesz annyit, a mennyit hivatásánál és benső erejénél fogva tehetne. Egyesületek, különösen mértékletességi egyesületek alakítása, árvaházak vagy árvák és elhagyott gyermekek elhelyezése és felügyelete és segélyezések által sokat lehetne elérni. Mennyien züllenek s vesznek el városokban a gyermekkorban, a kiket nem is nagy áldozattal, hanem munkás szeretettel meg lehetne menteni! Erre még visszatérek, a midőn erkölcsi állapotainkkal s a létesíteni óhajtott intézményekkel fogok foglalkozni.

A mi a valláselhagyás és kitérések s a gyermekek vallása iránt kötött szerződések okait illeti, felmerült s a lapokban is nyilvánult az a vélemény, hogy ez a szabadelvűség következménye, az egyházpolitikai törvények eredménye.

Nem vagyok ebben a véleményben s szerencsétlenségnek tartanám, ha a politikai pártok felfogását a szabadelvűség felől a mi egyházunkba sikerülne átültetni. Szerencsétlenségnek tartanám, ha a liberális eszméknek azért lenne a ref. egyházban ellenzéke, mert a politikai életben valaki a szabadelvű párt vagy kormány ellen foglal állást. A gondolat-szabadság, a szabad vizsgálódás szülője volt a reformatiónak s legnagyobb döntő hódításait a liberalismusnak tulajdoníthatja. És ha a liberális eszmékkel, melyek a katholicismus bástyáit, a középkor által felépített s az önkényuralom által milliók életének feláldozásával védett bástyáit is megrongálta, most mi szembe szállani akarnánk, kiknek eddig ezek az eszmék fegyverül szolgáltak, e háborúból nem mi jönnénk ki győztesen.

Nem tulajdoníthatjuk — véleményem szerint, — ezeket a jelenségeket az u. n. egyházpolitikai törvényeknek sem. A mint fentebb kimutattam, a számbeli hanyatlás már korábbi időkből származik s nagy részben a természetes szaporodás csekélységére vezethető vissza. Igaz ugyan, hogy ezeknek a törvényeknek életbe léptetése után nagy arányokban jelentkezik a kiválás, de nem azért mintha a törvény hozta volna létre az okot. Az ok megvolt már az egyházban, egészségtelen állapotok, beteg tagok voltak már az egyház testében, a törvény csak arra szolgált, hogy a rejtett betegség nyilvános lett. A vallásos meggyőződés, az egyén legbensőbb, legsajátosabb, legszabadabb tulajdonsága, külső politikai intézmények által ezt a meggyőződést védeni lehet, megalkotni nem. Épen azért bizonyos kiválás még nem is erőfogyás. A mi nem tartozik az egyházhoz, a mi nem egészséges az egyházban,

az csak zavart okoz, ha benmarad. A külföldi példák sem bizonyítják, hogy a polgári házasság intézménye a protestáns egyházak fejlődésére káros hatással lett volna. Öttingen „Moral-statistik“-jából épen az ellenkezőt olvasom. Németországban évről-évre emelkedik az egyháziilag megkötött házasságok száma s a vallásos gyakorlatok bensősége erősödött, száma szaporodott. „Az 1876 jan. 1-től az egész német birodalomra érvényes polg. házassági törvény — úgymond Öttingen — kedvező eredményü, most már állami rendőri kényszer nélkül az egyh. erkölcsök saját erejükben érvényesülnek.“

Felfogásom szerint nálunk az egyházi adózás terhein s attól való idegenkedésen kívül mindazok a veszteségek, a miket az egyházból való kiválás s más egyházba való kitérés által s a ref. egyházra hátrányos szerződések folytán szenvedtünk és szenvedünk, arra a közös okra vezethető vissza, mely maga is okozata több más oknak, *hogy egyházunk tagjai sokat vesztek s így maga az egyház is veszett abból az intensív protestáns szellemű erőből, mely valamikor nemcsak védelemre, de tevőleges terjeszkedésre, foglalásra is képesítette s egyházunk ma már a támadásokkal szemben is gyöngülő erővel védekezik. Az intensív erők belülről kifele expansive törnek, feszülnek, foglalnak, a hol ez hiányzik ott az erők csökkenése, elernyedtsége, lanyhasága constatálható és ezért érdemelnek ezek a kilépések és kitérések s a jegyesek közt létrejött szerződések nagyobb figyelmet, mint különben számuknál fogva érdemelhetnének. Nem a szám nagysága, hanem az ok az, a mi tette hív fel. Mert igaz az itt is, a mit az államról mondanak, hogy ha egyetlen falvacskáját, ha csak néhány szalmafedelű kunyhóval, néhány száz négyszögletes területét a szomszéd állam védelem nélkül s büntetlenül elfoglalhat, az az állam, a mely ezt tűri, hanyatló állam és sorsa meg van írva.*

Felteszem a kérdést magamnak, mi lehet ennek az erőhanyatlásnak, ernyedtségnek az oka? S azt felelem, hogy *az öntudatos protestáns szellemű nevelés elhanyagoltsága, a nők hasonló szellemben való nevelésének teljes hiánya, a lelkeszi létszám s épen a hivatott lelkeszek számának elégtelensége, missziói lelkeszek képzésének és alkalmazásának hiánya.*

Első sorban a nevelés rendszerében s hiányosságában keresem az okot.

Azt vélem: el van hanyagolva vagy nem eléggé erőteljes s nincs tudatosan erre a célra irányozva a protestáns elvű nevelés, szándékosan mondtam, hogy protestáns elvű, habár úgy vettem

észre, hogy némelyeket az is megbotránkoztat, ha valaki ev. református és nem kálvinista elnevezést használ. De midőn nevelési elvről szólok, nem akarom ezt szűkebb közre szorítani. Az a protestatio, a mely kijelentette, hogy a lelkiismeret ügyeiben a hatalom nem dönthet, jól fejezte ki azt az elvet, mely minket a kath. egyháztól elválaszt, ez a kijelentés nagy és mindenkorra kiható elvi kijelentés volt.

Két nagy elvi felfogás, világra szóló elvi különbség választja el s osztja különböző táborba az emberiséget, legalább az emberiség gondolkozó részét. Ez elvek oly élesen válnak el, hogy egyesülésükre nem is gondolhatunk. Ez elvek átvonulnak az emberi gondolkozás minden terein, áthatolnak az egyházi életbe is. Megkísérlem néhány vonással az egyházi életben ezekről az elvekről felfogásomat jelezni.

Elvi ellenfeleink követelik a feltétlen engedelmességet, mi megadjuk a gondolat- és lelki szabadságot;

nekik kell a misticismus, nekünk a világosság; nekik fény, pompa, művészet, nekünk egyszerűség és igazság;

ők biznak a csodatételekben, mi a természetességhez hajlunk;

ők a szigorú formáságot, a sérthetlen, áttörhetlen formáságot követelik, mi a hitet, egyszerűen a hitet;

előttük az egyház a cél, a melyben elmerül az egyén, előttünk az egyén, a melyért a társulás az egyházban létrejön;

ők az autocratismust fogadják el (pápaság, infallibilitás), a mi igazgatásunk népuralmi jellegű (presbyterium, egyházközség);

az ő irányuk világpolgári, hódító irány, — mi a nemzeti egyháznak vagyunk hivei;

ők számítanak, sőt építenek is az emberi gyengeségre, — mi az ész erejére.

Folytathatnánk tovább, de talán elég annak a megértésére a mit mondani akarok.

Nem azt akarom állítani, hogy az egyházakban, melyek ezek szerint az elvek szerint alakultak, nem volnának az egyházzal teljesen ellenkező elvű tagok. Bizonyosan vannak ezek és százezrek. Csak azt állítom hogy intézményileg, szervileg, ezek az elvek jutottak, és jutnak a különböző egyházakban érvényre.

Vannak idők, a midőn azt kellene mondanunk, hogy elvi ellenfeleink jól számítottak, ha csak azt néznők, hogy melyik elvvel lehet inkább szaporítani az egyház tagjainak számát. Ez idő szerint is — habár korunkat nem böcsmérlem, de mégis el kell ismernem — hogy a misticismus, a csodás iránt való hajlam megdöbbenően elterjedt s az emberi értelemben vetett bizalmat

ennek észlelése megingathatja. Szellemidézés, ösök, elhalt nagy emberek szellemének megkérdezése, számtalan forrásnál és kútban látott Isten-anya csodatételei, csodatevő helyekre, fákhoz, sziklákhöz, képekhez való zarándoklás! Hajlam a pompázásra s a pompa, a csillogó, a fényes csodálására a gyermekiességig, szintén egyik jelensége a kornak. De nekünk a hódítás eszközeire tekintet nélkül, elveinkkel kell élnünk vagy bukunk. Nekünk a mi feleinkkel meg kell ismertetnünk az elveket, a melyeket az egyház intézményileg képvisel, fejlesztenünk érlelnünk, védenünk kell azokat s a továbbiakat bizzuk Istenre.

A mi iskoláinkban azonban — ha nem tévedek — s a mint már előbb említettem, a protestáns elveknek nevelésszerű beoltására vagy nincs figyelem, vagy ha van, az nem elég hatályos. Népiskoláinkban tanítatunk vallást, de felfogják-e a dogmaticus tételeket a gyermekek? A középiskolákban már volna mód a vallási meggyőződést történelmi, különösen egyháztörténelemi és philosophiai tanulmányokkal támogatni, némileg a történelem által eszközlik is ezt, de nem elég hatályosan.

Nem levén szakember, nem mondhatom meg, mi módon kellene e hiányt pótolni, csak azt az óhajtasomat fejezem ki, hogy az egyháztörténelmet vonzó alakban, életrajzokban az ev. ref. népiskolákba is be kellene hozni, szélesebb kiterjedésben és összefüggésben — intézményeink ismertetésével együtt — a középiskolákba oly módon, hogy abból a gyermek és az ifjú azokat az elvi elkülönítő vonásokat is nyilván láthassa s megérthesse, a melyek a világ szellemi felfogásában az egyházakat elválasztják. Nagyobb súlyt helyeznék gymnasiumainkban a történelmi tantárgyakra. A közép- és újkor megfelelő helyei alkalmat és módot nyújtanának azoknak az elvi ellentéteknek kiemelésére, mondhatnám: kiélesítésére, melyek a reformációt megelőző mozgalmakban s a reformációban a r. katolikusok és reformátusok közt kifejlődtek. Az egyháztörténelemnek életrajzokban a népiskolákba való bevitele által óhajtanám kivinni, hogy a ref. egyház tagjai már gyermekkorukban ismerjék azokat a mondhatlan szenvedéseket, melyeket elődeik vallásos meggyőződésükért kiállottak, — azokat az áldozatokat, melyeket nem tartottak soha soknak, azért, hogy szabad vallásos meggyőződésüket megvédjék, tehát ismerjék azt a drága örökséget, melyet az ösök reájuk hagytak.

A lelkészi pályára készülő ifjakat pedig különösen bölcsészeti, történelmi és egyházjogi tanulmányok által kellene a protestáns elvi állás védelmére előkészíteni s abban megerősíteni.

Röviden ismételve, azt óhajtanám, hogy

a protestáns elveket, az egyházunkhoz tartozó tagokban, nevelési rendszerünk által rendszeresen odáig kellene fejleszteni, hogy azok az egyénben jellemmé növekedjenek. Ha ilyen nevelés mellett valaki a mi egyházunkat elhagyja, az nem is veszteség az egyházra, mert úgy sem tartoznék hozzánk, ha az egyházban benmaradna; veszteség az, hogy a kilépők vagy kitérők nem tudják, hogy mily elvet képviselnek ők egyházunkban, mily elveknek a védelmét gyöngítik kilépésük s esetleg mily elvek hatalmát növelik áttérésük által.

Természetes, hogy ily nézetek mellett *nem lehetek barátja az ev. ref. elemi iskolák államosításának.* Az államtól nem lehet várni, hogy vallásfelekezeti irányban neveljen, és ha az állami iskoláknak ez a hiánya az egyház által némileg pótolható volna is, oly erőteljes ez a nevelés nem lehet, mint az ev. reform. iskolákban kivihető. Annyival kevésbé lehetek barátja az ev. ref. iskolák államosításának, mert a róm. és g. katolikusok felekezeti iskoláikat nem adják át az államnak, nem is kényszerítik erre őket a szükség s iskoláikban pregnánsul felekezetiessé nevelnek, sokkal inkább, mint az ev. ref. vallásúak, kiknek iskoláit ma nem lehetne megkülönböztetni az állami iskoláktól. És nem hajlandók iskoláikat az államnak átadni a gör. keletiek sem, habár anyagi tekintetben semmi esetre nincsenek kedvezőbb helyzetben, mint mi, nem hajlandók felekezeti és nemzetiségi tekintetből s ezeknek a tekinteteknek hajlandók feláldozni a tanítás magasabb fokú sikerét is, melyet az állammal együttesen inkább elérhetnének. A róm. és gör. katolikus iskolákból tehát erős katolikus szellemű s a g. kath. és keleti iskolákból nagy általánosságban erős nemzetiségi érzelmű nemzedék kerül ki; ha mi az ev. ref. szellemi irányú nevelésünket még inkább gyengítjük, mint eddig, midőn az eddigivel sem állhatunk ellen a beolvasztási kísérleteknek, — nyilvánvaló, hogy még kevésbé fogunk ellenállhatni akkor, ha felekezeti iskoláinkat államosítjuk.

Ez állásfoglalásban nem vezet engem szűkeblű felekezetiesség. Minden intézményekben első sorban az embert tekintem s nem az intézményeket, hanem az embert szeretem, habár elismerem az intézmények fontosságát s nem akarom, hogy az abroncsok tágitásával a tartály összeomoljon s a tartalom szétfolyjon. Mégis az intézmények az emberért vannak s nem megfordítva. Az egyház is azért van, hogy vezesse az embert azok felé a magas, fenséges célok felé, melyeket az örök alkotó a fejlődésben részére kitűzött, mely legjobbaink és legnagyobbaink előtt, mint eszmény lebegett, mely felé,

ha rendeltetésünket betölteni akarjuk, haladnunk kell. Mindenekelőtt tehát az embert s nem az intézményeket, a célt és nem az eszközöket tekintem. De *ha a felekezetek egymással szemben állanak bizonyos szellemi harcra és foglalásra készen, nagy botlásnak tartanám kivenni a fegyvert épen annak a felekezetnek kezéből, a melynek igazait belátom*, melyről azt tartom, hogy helyes úton igyekeznek megvalósítani az isteni törvényeket s melyről azt tartom, hogy legtöbbet tehet azért az emberért, a melyért a társadalmi intézmények s maguk az egyházak is alakultak. A küzdelemre, a szellemi harcra tehát nevelni kell egyházunk híveit annál erőteljesebben, minél inkább látjuk és tapasztaljuk elvi ellenfeleink kihívását és harcokésztségét. Az iskolák államosítása reánk csak akkor volna veszélytelen, ha a népiskolákban a nevelést egyáltalában mindenhol az állam venné át.

Tudom, hogy vannak olyan egyházaink, melyek nem képesek a megnövekedett közterhek mellett az iskoláknak megnövekedett szükségleteit kielégíteni, nem képesek ez idő szerint iskoláikat fentartani. Ilyen esetekben, nehogy még veszélyesebb, magának az egyháznak létét megtámadó mozgalom fejlődjék ki — tehát a végszükség esetében — nem lehet helyteleníteni, ha a felekezeti iskolák időlegesen, vagy községi, vagy állami iskolákká alakíttatnak. *Helyesebbnek találom a községi iskolát azokon a helyeken, a hol a község lakosai egészben vagy többségükben ev. ref. vallásúak s a hol a községi iskolák fentartásához az esetleg más vallású birtokosnak vagy birtokosoknak is törvény szerint hozzájárulniok kell, tehát az által a nép terhén könnyítés érhető el s az iskola igazgatására s vezetésére annak a községi iskolaszéknek lesz befolyása, mely ugyanazonos, vagy csaknem ugyanazonos a presbytériummal.*

Nem szeretném, ha a mi ev. ref. vallású feleink az iskolával való foglalkozásból s abból származó érdekeltségéből, melyet eddig erényük közzé számíthattunk, kijönnének. Sőt nem szeretném, ha arra lennének szoktatva s abban a hitben élnének, hogy az iskola terheinek hordozásában részt nem kell venniök s ha arra lennének szoktatva, hogy mindent az államtól várjanak.

Az említett végszükség esetén ev. ref. iskolák helyett állami iskolát ott tartok célszerűbbnek, a hol a nemzetiségek érintkeznek, a hol az állam ev. ref. vallásúak és más felekezeti és nem magyar lakosság részére együtt tarthat fenn iskolát. Itt az állami iskola nemzeti missiót tölthet be, nem a más nemzetiségűek beolvasztásával, a melyre nem számítok, hanem a magyar nemzeti

állameszme terjesztésével, a nemzetiségi elfogultságnak a gyermekek közös nevelése s érintkezése folytán elérhető enyhítésével vagy kiirtásával, annak az érzetnek terjesztésével, hogy ugyanannak a hazának gyermekei egymásra vagyunk utalva s ennek a nevelési irányzatnak a támogatásához, míg a magyar állam alkotmányos magyar állam lesz, mindig aggálytalanul nyújthatjuk kezünket és szívünket.

Itt, a hol nevelési ügyünkről szólok, még egyszer vissza kell térnem az ev. ref. vallású nők nevelésének hiányára. Említettem, hogy *a ref. nők s különösen az intelligencia leánygyermekinek nevelésében csaknem teljesen hiányzik a protestáns szellemű nevelés.* Nem lehet csodálnunk, ha a ref. nők kevésbé látszanak vonzatra, mint bármely más hitfelekezeti nők, saját egyházuk érdekei iránt. Sőt azt lehet csodálni s érdemül betudni, hogy nincsenek nagyobb mértékben megingatva.

A nő természeténél fogva szereti a szépet, a művészt, a külformákat, hajlik a misticismus felé, könnyen hiszi a csodást, vonzza a fényt, néha még akkor is, ha abban a szárnyait elégeti. És mit tapasztalunk? Azt, hogy a ref. vallású intelligens nők nevelése azoknak a kezében van, a kik ily irányú hajlamaikat fejlesztik, s a protest. szellemű nevelési irányzattal merőben, ellentétben állanak. Magasabb fokú nőnevelő-intézetünk alig van, tanítónőképző-intézetünk az egész országban nincs. *A ref. vallású tanítónők, kik hivatva volnának protestáns szellemben nevelni, r. kath. tanítónőkben nyerik oktatásukat.* A női nevelésre egyháziilag nem áldozunk mit sem, vagy legalább a legújabb időkig, míg Szatmár és Debrecen nem kezdeményezett, nem áldoztunk semmit. Ellenkezőleg történik a róm. katolikusoknál. A r. kath. püspökök a legnagyobb áldozatkészséget a nők nevelésénél tanúsítják, még azok is, a kik különben nem ismeretesek mint adakozók, százezreket áldoznak a nőnevelés céljára. És igen jól számítanak. A katholicismus érdekében nem helyezhették volna el célszerűbben azokat a százezreket mint a kath. nőnevelés fokozásával.

Ha ennek a tényállásnak valóságát megismertük, a javítás módja önkint kínálkozik. *Minden erővel arra kell törekednünk, — s itt már aztán meg kell feszíteni erőnket, — hogy ev. ref. felsőbb leányiskolákat s a sorrendben még előbb ev. ref. tanítónőképző-intézeteket létesítsünk.* Sürgősebb szükségnek mutatkozik ez ma, mint gymnasiumainknak további fejlesztése, melyre pedig a magyar ref. egyház s az egyház tagjai az utóbbi időkben igazán nagy áldozatokat hoztak. Minden évben egy-egy nemzedéket vesz-

tünk el azokban a leendő anyákban, a kik csak névleg lesznek reformátusok, nevelésükre, kedélyükre, szellemükre pedig katolikusok. Minden évben távolabb esünk attól a várva-várt jövőtől, a midőn nevelésügyünk a ref. egyház iskoláiban, reform. szellemben nevelt nők kezébe lesz letéve.

Mielőtt fejtegetéseimben tovább mennék, előre kell még bocsátanom, hogy a jövőben és talán közel jövőben az elemi iskolák nagy részében a tanítást vagy tanítónők fogják vezetni, vagy senki. Láttuk, hogy tanítóképző-intézeteinkben, habár a tanítatás csaknem teljesen ingyenes, a tanulók száma időről-időre csökken és nincs eszközünk a tanítóképző-intézetek benépesítésére. Tanítóink száma is csökken. De nemcsak mi vagyunk ebben a helyzetben, hanem más vallásfelekezetek s maga az állam is. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter egy leirata szerint az országban ezekre megy az üresedésben levő tanítói állás.* A mi egyházkerületünkben is 200 tanítói állás nem volt betölthető tanítóhiány miatt. A debreceni tanítóképezdei tanári kar jelenti az 1896. évi novemberi közgyűlésre az egyházkerületnek: „úgyzólván napról-napra jönnek hozzánk egyes egyházaktól megkeresések tanító kiküldése iránt.“ A tanítói hiány tehát állandó. Oka kétségtelenül a csekély fizetés. Olyan képzettséggel, a melylyel a tanító hivatását betöltheti, más pályán több keresetet lehet elérni. Az irnoknak, ki a polgári iskola vagy gymnasium négy osztályának elvégzése s gyakorlat után, melyet fizetési díjnoki állásban szerez meg, alkalmaztatik, a legkisebb fizetése a lakbérrel együtt 650 frt s vidéken is, mint telekkönyvvezető, irodatiszt, irodaigazgató 1580 frtig emelkedhetik s megfelelő nyugdíjhoz van joga. Magán alkalmazásban, társulatoknál, pénzügyintézeteknél, kereskedelmi iskolai képzettséggel még magasabb díjazásra lehet kilátás. Miként lehetne tehát reményelni, hogy a 300—400 frtos kisebb falusi tanítói állásra állandóan legyen képzett sa hivatásnak megfelelő, elegendő pályázó? Jövőre még kevesebb lesz, mint van ma. És ennek az állapotnak még egy árnyoldala van. Ha nincs elegendő, sőt épen nincs pályázó, *nincs meg a kiválasztás lehetőségé.* Olyan egyént alkalmaznak az egyházak tanítóul, a melyet kapnak. Tehát a tanítói képzettség s a tanítás eredményének színvonala is alább száll. Abban a helyzetben pedig sem az állam, sem az egyház nincs s előre belátható időben nem is lesz, hogy tanítóit úgy fizethesse, a mint a tanítói hivatás nagy fontossága követelné, úgy fizethesse, hogy a fizetés is vonzó erőt gyakorolhasson a pályaválasztó ifjúságra. Mintegy 30—32,000

* Vall.- és közokt. miniszter 1895 nov. 18-án kelt 62881. sz. leirata az egyházkerületekhez.

tanítóra van szükség az országban (1897-ben 27,150 számban volt kimutatva a tanító személyzet); ezeknek hivatásukkal, előkészületükkel s nagy feladatukkal arányban álló tisztességes fizetéssel ellátása milliókkal terhelné az állam és az egyházak pénztárát. Illusio volna azt reményelni, hogy erre az állam s az egyházak képesek s ezt elvállalni hajlandók is volnának. Ezen az úton tehát segíteni nem lehet.

De van egy mód segíteni. *Tanítókul nőket kell alkalmazni.* A tanítónő igénytelenebb, sokkal kevesebb a szükséglete, ruházatát kevésből maga kiállítja, de a mi a leglényegesebb, nem kell családot fentartania és ha férjhez megy, akkor vagy elhagyja a tanítói pályát s más hasonló körülmények által nem gátolt utódnak engedi át a helyét, vagy ha a pályán marad is, nemcsak maga fedezi a család szükségleteit, hanem fizetésével segíti férjét a család fentartásban. A ki alkalmazást nem nyer, nem vesztette el a tanulásra fordított idejét, a családban, mint anya megbecsülhetlen hasznát veheti a szerzett ismereteknek. A tanítónő átlag véve hivatottabb is a gyermeknevelésre, természeti vonzalmánál fogva foglalkozik a gyermekekkel, szeretettel s gyöngédebb modorral hamarabb célt ér, mint a férfi, még erélyével is. A nő igen kötelességérző, különösen ha a lét fentartása is függ a kötelesség teljesítésétől, a külvilág kevésbé vonja el teendőitől, mint a férfit, a ki a külvilágban vagy fentartása eszközeit, vagy szórakozását keresi. Mintegy 20 éven át, mint iskolaszéki elnöknek, alkalmam volt figyelni a tanítónők kötelességteljesítésének mértékét s tanításuk eredményét és kifogástalannak találtam s azoktól, a kiknek hasonló alkalmuk van azt megfigyelni, mindig dicsérő nyilatkozatot hallottam. Észak-Amerikában — úgy olvastam — az elemi oktatást és nevelést csaknem általában fiatal lányok látják el, mert a milliomosok hazája sem képes a hivatás fontosságával arányban álló oly fizetéssel látni el a tanítóit, hogy a tanítói állásokat férfi tanítókkal tölthetné be s a fiatal leányok még akkor is, ha nincsenek anyagilag reáútalva, szívesen vállalják el a tanítónői állást, sőt dicsekvősöknök tartják, ha néhány éven át tanítónői alkalmazásban voltak. Egyik a másikat váltja fel s jó eredményyel végzik munkájokat.

Tehát tanítónőket kellene nevelnünk és alkalmaznunk. *Tanítónőkészítő-intézeteket kellene felállítanunk, még pedig nem egyet-kettőt, hanem a szükségnek megfelelő számban,* hogy a képző-intézet mindenütt közelben feltalálható legyen. *Ezeket az intézeteket internatussal, ösztöndíjakkal kellene ellátni,* hogy a szegény sorsú leányok is képezhessék magukat. Itt kellene

a leendő tanítónókba az egyházuk iránt való szeretetet, hűséget, a protestáns szellemet beoltani, kik egyházaink iskoláiba kiküldetve, szívük természetes melegségével átöntenék az egyház iránt való szeretetet a gyermekek fogékony és hajlékony kedélyi és értelmi világába.

A tiszántúli egyházkerületben — a többi egyházkerületek viszonyait közelebbről nem ismerve, azokról nem szólhatok — egymásután, de lehetőleg gyors egymásutánban **5 tanítónőképző-intézetet vélek fellálitandónak: Debrecenben és Szatmárton**, a hol már az intézet előkészítő stádiumban van; **Nagyváradon**, a hol az internatus, leány növendékek számára felállítva s berendezve van, **Hódmező-Vásárhelyen** és a **kúnsági városok valamelyikében**. Ezen kívül ev. ref. felsőbb leányiskolákat kell felállítanunk, a hol a magasabb képzést kívánó, de nem valamely kereseti pályára menő, ev. ref. vallású leányok a magasabb fokú műveltséget, de egyszersmind az ev. ref. szellemet és egyháziasságot is megszerezhetik, felsőbb leányiskolákat, a melyek az apácakolostorokból hitfelekezetünk leánygyermekait kivonják s a teljesen idegen szellemű és idegen nyelvű hazátlan nevelők alkalmazását feleslegessé teszik.

Uj világ nyílik meg szemeim előtt, ha arra gondolok, hogy a magyarországi ev. ref. egyház számos ily tanítónőképző-intézete s felső leányiskolája protestáns szellemben működni fog. Bevonjuk a vallásfelekezetünkhöz tartozó nőket egyházi életünkbe munkatársakul, hogy ott rajongás nélkül, de az egyház iránt érzett szeretettel s ragaszkodással segítsenek munkáinkban, munkás tagokká tesszük őket, mint nevelőket és anyákat, erőnket megkészserezzük, mondhatnám: megtöbbszörözzük, elemi iskoláinkat jó, megfelelő tanítókkal bőven elláthatjuk, ezzel a kiválasztás lehetőségét is biztosítjuk, leszoritjuk a verseny által erről a nemes pályáról azokat, a kik más pályán boldogulni nem tudván, hivatottság nélkül, csupán kenyérkeresetből mennek tanítóknak s a hivatás szeretete s kötelességérzet nélkül inkább ártanak, mint használnak. Mikor fog ez az idő bekövetkezni: nem tudom, de be kell s be fog következni, ha élni akarunk!

* * *

Fentebb az erők hanyatlása s az ernyedtség okai közt említettem a lelkészek létszámának elégtelenségét, különösen missiói lelkészek képzésének és alkalmazásának hiányát, mielőtt azonban ezt az állításomat s az ahoz fűzött óhajtásaimat kifejténem, következő cikkemben a lelkészek helyzetéről, számáról és erkölcsi súlyáról kell némely észrevételeket előrebocsátanom.

Ritoók Zsigmond.

KÖZÉLETÜNK.

Az érmelléki ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Az érmelléki ev. ref. egyházmegye tavaszi közgyűlését Székelyhidon április hó 19-én tartotta meg Nagy István esperes és Zsigó Endre egyh. m. gondnok elnökölete alatt. Előző napon lelkészi értekezlet, gyámoldai közgyűlés és tanácsbírói értekezletek, 17-én pedig egyházmegyei bíróság ülése tartattak meg.

A munkaidőben — melynek szép tavaszi nap kedvezett — az érdeklődés igen csekély volt egyházaink részéről, sőt a lelkészek közül is többen betegség vagy más gátló akadály bejelentésével mentették ki magukat.

Nagytiszeletű esperes úr buzgó imája után megalkulván a gyűlés, az esperesi jelentés olvastatott fel, melyből e helyen érdekes lehet, hogy Diószegen és Ottományban templomavatás történt; hogy egyházmegyéinkben 23 egyház kapta meg a korpótlékot, s hogy egyházmegyéinkben mult félévi gyámoldai segélyként 530 frt 40 kr osztatott ki.

Világi egyházmegyei aljegyzőre nincs általános többség, a legtöbb szavazatot nyertek: Babos János és Magyari Miklós között új választás rendeltek el.

Olvastatott Biharmegye kir. tanfelügyelője, Siposs Orbán válasza őszi gyűlésünk 6. sz.-ra, melynek tárgya egy az őszi egyházkerületi jegyzőkönyv 302. számában foglaltakkal. A kir. tanfelügyelő úr megnyerő hangú levele dacára, a mennyiben túllépéseiről konkrét esetek bejelentéseit maga is kívánja, autonomikus jogainkat sértő eljárásának esetei összegyűjtendők az őszi közgyűlésig.

A külső-somogyi egyházmegye indítványát, bár elvben helyeseljük, de a konventnek ezen kérdésben történt állásfoglalása után, annak tárgyalását idejét múltnak tartjuk.

A belhivatalnokok határozott összegű fizetését tiz egyház ez idő szerint nem vállalja, két egyház létesítene, de mindkettőnek közgyűlése — elvetve a presbyterium által alkotott osztályokat — az állami adó után végteleleg számított százalékkal. Az egyházmegye osztályba sorozásra utasítja őket. — Bályok lelkészlakot is ily kivétellel szeretne építeni, e tekintetben is osztályozásra utasítatik.

Az iskolák államosítására készülő egyházak közül az egy Adonynál ez a terv helyesléssel fogadtatott; Uj-Léta és némely szegényebb egyházak, ha előhaldásuk céljából ezen expedienshez folyamodnak, még megnyerhetik az egyházmegye jóváhagyását, — de már K.-Kerekinél — megrovatás alá esik jegyzőkönyvük hangja is — a visitatiót bizza meg a gyűlés vizsgálattal, minémű izgatás munkája e terv, vagy mi okból akarja ez a tiszta reform. jó egyház — melynek iskolája mind külső, mind belső tekintetben mindenkor kitüntetve volt — ezen szerencsétlen, ma még mindig nem ismert eredményű változtatást kockáztatni.

Olaszi 1000 frt tökesegélyre ajánltatik, Alsó-Ábrány egyházi alap létesítéséhez kezd, a mire az egyház túlterhelt tagjainál nagy szükség is van, főként a szegényebbre tekintettel. Piskolton adtak fát eddig a lelkésznek, de ezután már nem adnak, mert ő is elvette az ünnep harmadik napját. A beküldöttek még itt sem akarják megérteni, hogy azt nem a lelkész, de a törvény tette és hogy a törvény annak dacára is a fa megadását megköveteli.

Ez után több egyházak helyi ügyei, az egyh. ker. képviselők és időszaki tanács megmarasztása következtek,

a melyek után a lelkészi értekezlet jegyzőkönyvéből tárgyalatott a főiskola gazdasági tanácsának azon eljárása, hogy a törlesztést nem teljesítő egyházaknál felmondással fenyeget és a tartozás bekebelezését követeli. Egyházmegyénk az egyházak e zaklatása megszüntetésére az egyházkerületet felkéri. Ugyan valami idegen hatalom-e tőlünk az a debreceni főiskola, nem-e mindnyájunk dédelgetett (?? Szerk.) kegyence, mely az egyházak emléjéből táplálkozott a múltban és fog a jövőben is? Lehet-e az egyházaknak ingatlanokra az egyházkerület tudta nélkül kölcsönt venni? Mi okból volnának tehát az egyházak, melyek kölcsönre szorúlnak hozzá, a bekebelezéssel is terhelendők?

Az egyházmegye vajdó kérdése egy „otthon” létesítése — mert nekünk gyűlés tartásra sincs alkalmas helyünk — ismét elhatározatott.

A lelkész-fiúk gondozása terve mellé a lányok gondozását is felvenni kívánja egyházmegyénk.

Gyámoldánk állása 372 frt 52 kr.

Kéccről volt a gypü nem fonás ügye az utolsó, de már ennek említésekor kezdett a menet indulni, hogy a fogadó fehér asztalai mellett folytassa tovább az eszmeeserét.

Referens.

A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A m.-ugocsai ev. ref. egyházmegye tavaszi rendes közgyűlését múlt hó 19-én Nagyszöllősen tartotta elebb Szentpáli István, mint legidősebb tanácsbíró, később György Endre egyházmegyei gondnok és Csernák István esperes elnöklete mellett.

A gyűlést esperes ur buzgó imával és rövid de velős beszéddel nyitotta meg, melyre a tagok igazolása után, a szavazat-bontó bizottság jegyzőkönyve olvasatott, mely szerint György Endre egyházmegyei és kerületi világi tanácsbíró s konventi tag a szavazó testületek egybehangzó szavazataival, egyházmegyei gondnokká választatott. Lelkes éljenzés hangzott fel erre, mely ismételve felzendült, midőn György Endre egy küldöttség meghívására a gyűlésterembe belépett, midőn őt előbb Szentpáli István, majd esperes ur üdvözölte, midőn esküjét letette, s nagyszabásu beszédével elnöki székét elfoglalta. Méltó lett volna e beszédet egész terjedelmében a jegyzőkönyvben megörökíteni és e becses lapban közölni, de elhangzása után, tartalmával, szépségével annyira foglyúl ejtett mindnyájunkat, hogy senki sem indítványozta annak jegyzőkönyvbe vételét. Még alantírt üdvözölte az új gondnokot s ünnepélyes érzelmekkel fogtunk ügyesbajos dolgaink tárgyalásaihoz.

György Endre gondnokká választása folytán megüresedett világi tanácsbírói állás betöltését rendelte el a közgyűlés úgy, hogy ismételt szavazás esetén is az új tanácsbíró a következő gyűlésre megválasztassék.

A gyám bizottság jelentése szerint közigazgatási és gyámpénztárunk rendben van. A közalap-bizottság örömmel tudatja, hogy e folyó évben, a bevállási ívek szerint, a domesztikába fizetendő összeg több lesz, mint a múlt évi. Híveink látván a közalap áldásait, nem kevesbiteni, de növelni törekszenek évi járulékaikat.

A tanügyi bizottság rámutat többek közt arra, hogy egyházmegyénk tagjai iskolafentartásra a múlt évben 12,926 frtot adtak, mely összegből minden lélekre 82¹/₂ kr esik s kijelenti, hogy híveink ezt a nagy terhet kiválóan egyházi ügyei elhanyagolása s megrontása nélkül meg nem bírják. Tétetett is ennek kapcsán olyforma indítvány, miszerint szegénységgel küzdő

egyházaink első sorban kiválóan egyházi szükségleteik fedezéséről gondoskodjanak s csak ha jut, akkor költsenek az iskolákra. Ez indítvány azonban, iskoláinkat féltő szeretetből, nem tárgyalatott. Iskoláinkhoz nagy buzgósággal ragaszkodunk, abban a reményben, hogy bár szükségek között, szegényesen fentarthatjuk azokat addig, míg célját éri az a törekvés, mely szerint egyháztagjaink terhein is könnyítve lesz. Akkor aztán még inkább megtarthatjuk legalább azokat, melyeket még magunkénak mondhatunk.

A szatmári egyházmegye átirata ref. nőtanítóképezde felállítására iránt egy bizottságnak adatott ki, mely tanulmányozni fogja a kérdést: mit tehetne egyházmegyénk ez egyházi életünket közletről érdeklő igen fontos ügyben.

A közgyűlés bevégeztével, melyen az említettek kivül mintegy 25 ügy intézte ett el, közebed volt. Itt is György Endre új gondnokunkat éltettük legtöbbször. Azokhoz az áldáskivánatokhoz és üdvözlöttekhez, melyeket a távolból érkező sürgönyök kifejeztek, mi is örömmel csatoltuk a magunkét. A közebeden részt vett a vármegye értelmisége, a főispán: gróf Csáki László, ifj. báró Perényi Zsigmond, a tiszáninneri járás képviselője, ki mondott oly egyháztörténelmi ismeretekkel bővölködő beszédet róm. katolikus főúr lére, hogy öröm volt hallgatni.

Egy bírósági ügy elintézése után befejeződött az nap hivatalos és nem hivatalos munkája.

Új gondnokunkban bizva, sok reménnyel tekintünk a jövőbe.

B. F.

Görömbe Péter üdvözlő beszéde

a felső-szabolcsi egyházmegye április hó 18-án tartott ülésén.*

Nagytiszteletű és tekintetes egyházmegyei közgyűlés!

Felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyénk köztisztelet és szeretet által környezett gondnoka, nagyságos Geneszy Albert úr, épen e napokban töltötte be e. m. gondnoki hivataloskodásának 10-ik esztendejét. Azt hiszem azért, hogy a nagyt. és tek. e. m. közgyűlés helyeslésével fog találkozni eljárásom, ha őt ezen alkalomból, az e. m. nevében néhány őszinte tiszteletet, szeretet, ragaszkodást tanúsító szóval, mint hivatalai elődeinek méltó utódját, üdvözlöm.

Nagyt. és tek. e. m. közgyűlés!

Magyar prot. egyházunk történetének lapjai fényes nevekkel, fényes tettekkel, fényes példákkal igazolják, hogy a magyar prot. egyházunk életében az u. n. világi elem mindig kiváló állást foglalt el, mindig magasztos hivatást teljesített, a reformációtól kezdve, az egyházi életre, az egyháznak zsinat-presbyteri alapon való fejlődésére, szabadságára, önállására, függetlenségére s minden intézményei, azok között iskoláira is.

Mindnyájan tudjuk, nagyt. és tek. e. m. közgyűlés, hogy a Kopácsi Istvánok, Sziláray Mihályok, Siklósy Mihályok, Gálszécsi Istvánok, Szilveszter vagy Erdősi Jánosok, Dévai Biró Mátyások, Szegedi Kiss Istvánok, Mélius Péterek s a többi dicső emlékü magyar reformátorok mellett a Perényi Péterek, a Nádasy Tamások, az Enyingi Török Bálintok, a Drághffy Gáspárok, a Petrovics Péterek, a Nadányiak, Balassák, Bánffyok, a Mágócsy Gáspárok, a Báthory Istvánok, a Csákyok, Zrinyiek, Boeckayok, Bethlenek és Rákóczyak minő

* Vesd össze múlt számunk közéleti rovatának „A felső-szabolcsi e. megye egyházi értekezlete és közgyűlése” c. cikkét. Szerk.

magasztos hivatást teljesítettek e reformált egyház alakulása, szervezése és védelmezése körül.

Kell-e mondanom, hogy a Perényiek, Nádasdyak, Enyingi Török Balintok, mint a sárospataki, debreceni, papai iskolák és egyházak alapjainak megvetői, ismeretesekek egyházunk történetében.

És kell-e említenem, hogy Ecsedi Báthory István Vizsolyban nyomdát alapított s az első, Károli Gáspár által fordított s ma is közkézen forgó biblilát saját költségén ő nyomatta ki és hogy a Heltai-féle biblia fordítás nyomtatási költségét Csáky Mihály fedezte?

Avagy nem tudjuk-e mindnyájan, hogy Drághffy Gáspár, Petrovics Péter, Báthory György és Báthory István saját birtokaikon a ref. egyházat szervező zsinatokat tartottak?! . . .

Azt is gyakorta kell emlegetnünk, nagytsízt. és tek. e. m. közgyűlés, hogy Boesky István, Bethlen Gábor és I. Rákóczy György, kik minden nemzet méltó díszét és büszkeségét képezhették, vallásunk és egyházunk szabadságának megvédése érdekében több ízben fegyverre keltek; kockára tették vagyonukat, életüket; feláldozták nyugalmaikat; elutasították maguktól a királyi koronát, a dicsőséget, méltóságot, a hatalmat, csak megköthessék az 1606., illetve 1608. évi bécsi, 1621. évi nikolsburgi, 1645-iki linci békét, melyek által a lelkiismereti szabadság, a vallás szabad gyakorlata, a prot. egyház lehető nyugalma s békés fejlődése a viszonyok szerint biztosított.

Nem szabad elfelejtenünk, szívünkbe kell vésnünk, nagytt. e. m. közgyűlés, azoknak az ártatlan, de bátor, hősiességű lélekkel túrni és szenvedni tudó világi prot. embereknek a neveit, kiket az eperjesi vértörvényszéken a vérszomjas Karaffa kerékbe törtetett, karóba húzatott, felnyelgetett és pallos vagy kötél által a föld színéről elpusztított; a kik mind vallásuk s hazájuk szabadságáért kínoztattak és szenvedtek.

Szerencsére azonban a dicső emlékü II. Rákóczy Ferenc szabadságharcait betetőző 1711-iki szatmári békekötés s mindenekfelett a korszellem fejlődése ettől kezdve enyhítette az egyháziak, világiaknak a vallás szabadságáért kiállott küzdelmeit és szenvedéseit s ezáltal a világiak másnemű eszközökkel munkálták a vallás és az egyház javát, fejlődését, virágzását.

A fentebbiekből meggyőződhetünk, nagytt. és tek. e. m. közgyűlés, hogy a magyar prot. egyház, u. n. világi előkelőségei, előbb mint pátrónusok, mint az egyházak és iskolák alapítói, utóbb zsinattartás, biblia nyomtatás, békekötések eszközlői, országos törvényalkotói, munkáltak közre a prot. egyház keletkezése, alakulása és fejlesztése körül, sőt meggyőződhetünk, hogy midőn az egyháziak, papok és tanítók a gályákon és börtönökben kínoztattak, ugyanakkor a világiak vérpadokon, vértörvényszékeken, bitókon és börtönök fenekén az egyháziakkal együtt szenvedtek s általában véve a nemzetfentartó u. n. közép nemességgel együtt, kiérdemelték hálánkat, tiszteletünket, hódolatunkat s azt, hogy őket a vallás és hazaszeretetre nézve példa gyanánt emlegessük.

A 18. századdal különösen megváltozott a világiak működésének az iránya s tere az egyházi életben. Ugyanis:

az 1734. évi bodrog-keresztúri konvent a politikai felosztás szerint a Magyarországi ref. egyházat 4 kerületre osztván, a superintendensek mellé főgondnokokat, az esperesek mellé segéd-gondnokokat állított; illetve azok választását elrendelte. Ettől kezdve egyházunk világi kitünőségei az e. kerületben s e. megyében, a

püspökök és esperesek mellett, hivatalból az egyház szervezeténél fogva vettek s vesznek részt az egyházi kormányzatban, az egyház ügyeinek fejlesztésében, a valláserkölcsei s hazafias érzés ápolásában.

Nem lesz talán érdektelen, ha egy pár szóval, igen röviden felemlitem, azon dicsőült világi jeleseink, kitünőségeink neveit, a kik közel 150 év óta segéd-gondnoki, illetve e. m. gondnoki hivatalt viseltek, ezen régebben u. n. nyíri traktusban, felső-szabolcsi egyházmegyénkben. Megjegyzem, hogy az e. megye első segéd-gondnokainak nevei, az azonkori átmentí viszonyokkal járó vizsgálódások miatt nem jegyeztettek fel, mai napig még ismeretlenek. Részemről ismerem idáig a következő coadjutor curatorok = e. megyei gondnokok neveit.

1. Lónyay Mihály 1788. 2. Jármy Mihály 1799. 3. Ludányi Vay István 1801—1820. 4. Ujváry Déry Mihály 1820. 5. Baji Patay István 1820—1830. (Jegyzet. Fájdalom, itt a feljegyzés elmaradása miatt hézag támadt.) 6. Gróf Degenfeld Imre 1846—1860, mikor a tiszántúli egyházkerület főgondnokává választott. — 7. Bónis Sámuel 1860—1864. 8. Somossy Ignác 1864—1871. 9. Ujfalussy József 1871—1883. 10. Pilissy László 1883—1889 11. Gencsy Albert 1889 ápr. 10-től — hála érte Istennek — mai napig.

Ime, nagytt. és tek. e. m. közgyűlés! ilyen díszes névsort, ilyen sok tekintetben országos híré és nevezetességű világi kitünőségek névsorát zárja be a mi egyházmegyénk ez idő szerinti gondnoka, dísz, dicsekedése és méltó büszkesége, nagyságos Gencsy Albert úr 10 év óta.

Ha már most, nagytt. és tek. e. m. közgyűlés, felemlitem a mi tisztelet és szeretet által környezett e. m. gondnokunknak egyházi és polgári téren szerzett érdemeit; ha utalok az ő egyéni feddhetetlen tiszta jellemére, buzgó vallásosságra és egyháziasságra s példa gyanánt tündöklő fényes társadalmi erényeire, törhetlen elvhűségére s tiszta magyar hazafiságára, mintául vehető családi életére; ha megemlítem, hogy mint a felső-szabolcsi e. megye gondnoka s a nyírbátori választó-kerület orsz. gyűlési képviselője, kálvinista magyar vallásunk ref. egyházunk múltja, hitelvei s egyházunk szervezeténél fogva együtt munkálja szívünk, lelkünkhez forrott ref. egyházunk és imádott magyar hazánk javát, fejlődését s virágzását, boldogságot s hogy a százados 1891—1893. évi országos ref. zsinatunkon, a ref. egyház zsinat-presbyteri elvei mellett megállott rendületlenül és hogy e. megyénk ügyeinek vezetésében 10 év óta vesz részt odaadó buzgalommal, nem sajnálva időt, nem kimélve költséget és fáradságot, azt hiszem, mindnyájan befogjuk látni, mikép a mi ünnepelt e. megyei gondnokunk méltó utóda ama dicsőült s közöttünk hálás emlékezetben élő világi kitünőségeinknek, a kiknek nyomdokaiban s örökében 10 évet eltöltött és azt hiszem, hogy e. m. közgyűlésünknek minden tagja örömmel fogja velem együti kívánni és kiáltani, hogy e. megyénk ilyen kiváló erényekkel ékeskedő gondnokát, nagyságos Gencsy Albert urat, a mi kitünőségünket e. megyénk díszére és méltó dicsekedésére, családjának, ref. egyházunknak, magyar hazánk javára s boldogítására, a jóságos Isten igen sokáig tartsa és boldogul éltesse.

Nagyságos egyh. megyei gondnok úr pedig engedje meg, hogy egyházmegyénket, ennek gyülekezeteit, egyházi s világi előjáróit s magamat is eddig tapasztalt és velem éreztetett jóakarátába, jóindulatába és támogatásába ajánlhassam.

Egyházi értekezlet Kabán.

Tiszántuli ev. ref. egyházkerületünk egyik legnépesebb egyházmegyéjének, a debreceni egyházmegyének szép ünnepélye volt f. hó 2-án, midőn a vallás-erkölcsei élet megnemesítésén fáradozó egyházi értekezleti gyűlést Kabán tartotta meg. Az egyszerű s mégis lélekemelő ünnepről a következő rövid tudósítással számolunk be t. olvasóink előtt:

Debrecenből és környékéről d. e. 10 órakor érkeztek meg a vendégek szép számmal, u. m. főtiszt. Kiss Áron püspök és méltóságos Dégenfeld József gróf egyházkerületi főgondnok urak, Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző, Elek István sárándi, Bőr János józsaai lelkipásztorok, a debreceni főiskola tanári képviselői és még többen. Nt. Dávidházi János esperes a vasuti állomás előtt szép beszéddel üdvözölte az egyházkerület Elöljáróit és a velök együtt érkezett vendégeket az Egyházmegye és Kaba egyházközség nevében. Majd utána Nábráczky István főszolgabíró tartott rövid üdvözlő beszédet az egyházkerületi elnökökhöz és a vendégekhez Kaba község nevében. Mind a két beszédre főtiszt. Kiss Áron püspök válaszolt röviden, megköszönve a szíves fogadtatást. Azután hosszú fogatsor indult meg az állomásról, élén lovas bandériummal és egyházkerületünk elnökeit vivő két négyes hintóval. Tíz percig tartó ut után elérkezett a menet a községig, melynek lakói hosszú sorokban fellobogózott házaik előtt lelkesen köszöntötték az érkező fogatokat. A kocsik mind nt. Dávidházy János esperes lakására hajtottak be, mely előtt a lovas bandérium oszlopban állott föl. Az esperes ur vendégszerető házában a gondos háziasszony és kedves leánya villásreggelire várták s kiváló szíveséggel fogadták a vendégeket.

Fél tizenegy órakor vette kezdetét az egyházi értekezlet istentisztelettel, melyet Szele György bakony-szei lelkipásztor óriási közönség jelenlétében tartott meg a csak nem régen javított szép templomban. Művészi szakavatottsággal kidolgozott, igazi szónoki erővel előadott remek egyházi beszédének alapigéje Hoseás proféta ama szavai voltak: *Vessetek igazságot magatoknak, hogy kegyelemnek mértékét arassátok, szántsatok magatoknak új ugarat: mert ideje megkeresnetek az Urat mindaddig, míg hozzátok jőjjön és igazságnak esőjét adjon nektek* (Hos. X. 12. v.). Egyházi beszéd bevezetésében mesterileg volt kapcsolatba hozva az egyházi értekezlet célja az alapigéül felvett bibliai hely alapgondolatával. Azután a beszéd részekre való osztása alkalomszerűen, művészi könnyedséggel harmonikus egésszé tette a szép gondolatokat, melyek válogatott hasonlatok, életből vett képek változatosságával kötötték le a hallgató figyelmét. A beszéd első része azon kérdésre adott megnyugtató feleletet, hogy: mi az igazság, melyet nekünk, evangélium szerint reformált keresztyéneknek, követnünk kell, hogy kegyelmet nyerjünk. Felmatatá Megváltó Jézusunk isteni alakját, ki magáról azt tanítá: en vagyok az ut, az igazság és az élet, a ki én bennem hiszen, ha meghal is él az. **Az evangélium tehát, melyet megváltó Urunk hozott hozzánk e földre, az igazság beszéde.** Szántsunk ezért — mint a beszéd második része fejtegeté — új, mély ugarat az evangélium örök igazsága számára szíveinkben, mert nehéz idöket élünk, midőn a vallás-erkölcsei élet ápolására, felekezeti öntudatunk megőrzésére, megerősítésére felette nagy szükségünk van. Áldozunk szellemi és anyagi javaink mértéke szerint a vallásért, mely szíveink legdrágább, legigazabb kincse e földön. És ha így munkálkodunk szegény, sokat szenvedett magyar kál-

vinista egyházunk boldogságán, várhatjuk az Urat, ki eljövén hozzánk, igazságnak esőjét, kegyelmének bőséges gazdagságát árasztja reánk. A szép egyházi beszédet bensőségteljes buzgó imádság és éneklés előzte meg és rekesztette be.

Az istentisztelet után nt. Dávidházy János esperes úr lakásán egyházkerületünk nagyérdemű elnökei az egyházmegyei tanítók küldöttségét és a kabai izraelita hitközség küldöttségét fogadták. Majd a tisztelgések megtörténte után a városháza nagytermében megkezdődött az értekezlet, melynek lefolyása röviden a következő volt:

Az értekezlet elnöke Dávidházy János esperes üdvözölte röviden az egybegyűlteket, lelkesen fejtegetvén az egyházi értekezletek tartásának főcélját, a vallás-erkölcsei élet ápolásának magasztos voltát, a társadalmi életre áldást hozó hatását. Majd felkérte Nagy Lajos konyári lelkipásztort és Sinka Sándor debreceni gymnasiumi igazgatót értekezéseiknek felolvasására. Nt. Nagy Lajos konyári lelkipásztor, egyházmegyei tanácsbíró egyházi életünk alapos ismeretével és szakavatott tollal szerkesztett értekezésében azon, — fájdalom, korunkban sokak lelkületét nem érdeklő — themát fejtegette, hogy egyházi életünk boldogságának, jólétének egyedüli alapja isteni megváltónk iránt való lángoló szeretet, önfeláldozásra képes ragaszkodás lehet. Egyedül ez az egy a szükséges dolog, mely képes leend feledtetni átélt szenvedésünket, meggyógyítani egyházi életünk számtalan betegségét, pótolni anyagi erőink fogyatékoságát, de csak akkor, ha egyházunk tagjait áthatja a maga nemesítő, boldogító erejével. Nagy és szent feladata van tehát egyházi értekezletünknek, midőn Megváltó Urunk iránt érzett hű ragaszkodásával, szeretetével védelmezni, fentartani akarja Istennek anyaszentegyházát; s isteni mesterének parancsát követi, midőn felkeresi Izrael házában eltévelyedett juhait (Máté X. 6.), hogy felrázza szívökben a szunnyadozni kezdő vallásosság és egyháziasság csodákat mivelni képes érzelmeit. A szép értekezés gyakorlati életből vett példák felhozatalával bizonyította be, hogy egyházi életünk hibái és fogyatékoságai bizony gyökeres javításra és pótlásra várnak.

A második értekezést Sinka Sándor gymnasiumi igazgató a vallásosság egyháziasság és felekezeti öntudatról tartotta. Lendületes értekezésének első részében valódi kálvinista puritanizmussal, genialis írói tehetséggel fejtegette azon különbséget, mely a vallásosság és egyháziasság között létezik. Élénk színekkel rajzolta, hogy romlott korunkban, midőn a biblia olesó áron mindenütt megszerezhető egyházunk tagjai közül milyen kevesen s mennyire kevésé ismerik örök, szent könyvünket; és milyen sokan nem találnak megnyugtató erőt az imádkozásban, melyre megváltó Jézusunk tanított bennünket, a melyre őseink és nagy reformatorunk Kálvin János is példát adtak nekünk. Majd rámutatott azok téves felfogására, kik egyházunk iránti köteleességüknek eleget vélnek tenni a közistentiszteleteken való megjelenésük által. Feltétlenül szükséges egyháztársadalmi életünk erősítésére, meggyőződésünk szilárdabbá tételére a közistentiszteleteken való részvétel, de az nem minden, a mivel egyházunknak tartozunk. Az egyháziasság nemes erénye azt követeli tőlünk, hogy szellemi és anyagi erőinket minden időben képesek legyünk áldozatul vinni egyházunk jövő boldogságáért, megerősödéséért. Hiszen a magyar kálvinista egyház története össze van forrva nemzetünk történetével, szenvedése, üldöztetése nemzetünk elnyomatottságának szomorú korszakai. És vajjon mi mentette meg a mi minden

izében magyar vallásfelekezetünket a megsemmisüléstől oly tömérdek hányattatás, s keserves szenvedés között is? Bizonyára nem más, mint a hívők egyháziassága, mely nem ismert csüggedést, megfeszített erővel, önfeláldozó szeretettel és Isten kegyelmébe vetett rendíthetetlen hittel munkálkodni a jobb jövőért. Nem lehet hát nekünk sem nemesebb törekvésünk annál, hogy egyháztársadalmi életünk megjavításán öseinktől szent örökségül ránk hagyott egyháziasságunk legszebb erényével munkálkodjunk. Mert így, ha sziveinkben gyökeret ver a meggyőződés, hogy nincs, nem lehet magasztosabb élettétel előttünk, mint egyházunk iránt való ragaszkodásunkat önzetlen nemesetteinkkel, áldozatainkkal megmutatnunk, — vallhatjuk magunkat valóban a kálvinista egyház tagjainak, lehet rendíthetetlen felekezeti öntudatunk. Felekezeti öntudatunk birtokában pedig nem riadhatunk vissza semmi áldozattól, melyet tőlünk egyházunk jóllete, boldogsága kíván, nem felhetünk semmi veszedelemtől, mert legnagyobb kincsünket lelki ismeretünk nyugodalmát senki tőlünk el nem veheti. Meggyőződésünk megacélozott erejével, küzdelemben kipróbált fegyvereivel haladhatunk a tökéletesedés útján, melyet megváltó Jézusunk egyházunk ezeljaul tüzött, midőn mondá: „legyetek azért ti tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes“. Legyen azért értekezletünknek soha szem elől nem téveszthető feladata ápolni és terjeszteni a vallásosság, egyháziasság érzelmeit, hogy egyházunk minden tagjának lelkületében állandó otthonra találjon, egyháztársadalmi életünk számára áldásos gyümölcsöket teremjen a felekezeti öntudat megnemesítő érzete.

A szépen előadott értekezést, melyet lapunkban egész terjedelmében közölni fogunk, lebilincselte figyelemmel hallgatta, s lelkesen megtapsolta a nagy számu közönség, melynek egyrészt a község lakossága képezte. Az értekezőknek Dávidházy János esperes köszönte meg szives közreműködésüket és az egyházmegyei egyházi értekezlet alapszabályaira vonatkozó három járásköri véleményes javaslatot felolvasta, kérésre a gyűlést az alapszabályokról végleges határozathozatalára. Az értekezlet Szele György indítványára feleslegesnek mondta ki külön alapszabály felállítását akkor, midőn az egyházkerületi egyházi értekezletek alapszabályai meg vannak állapítva, s teljesen körvonalozták az értekezletek célját és teendőit. — Ezután Dávidházy János esperes megköszönte a jelenlevőknek érdeklődését és a gyűlést berekesztette.

Az értekezlet gyűlés berekesztése után a község nagy vendéglőjében társas ebéd volt, melyen sok szép felköszöntő hangzott el. A társaság ebéd után 5 óra tájban lelkes hangulattal oszlott el, hogy részint az esti gyorsvonattal Debrecenbe utazzék, részint látogatásokat tegyen a községben. A szép ünnepet este jól sikerült táncmulatság rekesztette be.

Adja Isten, hogy az a nemes cél, melynek megvalósításán a kabai egyházi értekezlet is fáradozni óhajtott, minél hamarabb megvalósuljon. Legyen egyházunk társadalmi élete a kálvini puritanizmus egészséges szellemétől minden ízében áthatott!

Debrecen, 1899. május 4.

Kovács Lajos, s.-lelkész.

IRODALOM.

Tompa Mihály reliquiái. I. kötet. Ünnepi egyházi beszédek. Sajtó alá rendezte *S. Szabó József* debreceni ev. ref. főisk. tanár. Miskolc. Ferenczi B. kiadása 1898.

4-r. 124 l. Ára 1 frt 50 kr. Tartalma: Tompa értesítése és figyelmeztetése. *S. Szabó József* előszava. 5 újévi, 3 húsvéti, 4 pünkösti, 8 karácsonyi és 2 év utolsó-napi, összesen = 22 beszéd. Tompa azt mondja halála előtt kevéssel irt *figyelmeztetésében*, hogy ha valaha valaki azt a bátorságot veszi magának, hogy e dolgozatokat neve alatt világ elé bocsássa, az jártas legyen a prédikációkban és ügyesen csináljon mindent, mert óvást tesz mindennemű tévedés és baklövés ellen, nehogy az neki legyen tulajdonítva. A sajtó alá rendezőt mindenestre nagy felelősség terheli, a mit Tompa figyelmeztetése nélkül is, szemben egy országos hírű, névre, tiszteletre hazánk legkiválóbbjai között álló nagy ember műveivel, éreznie kellett. Előszavában híven be is számol eljárásával s mindazzal, a mit tett, hogy a kiadásnál minden tévedés ki legyen zárva és hogy a beszédek kellő gonddal és körültekintéssel jelenjenek meg. Előadja röviden a reliquiák történetét is. Előszavát így végzi: „Tompa kézírata mindenütt olvasható, tiszta, s csaknem egészen ment a törlésektől. Így adta volna-e ki mindamellett is, ha maga rendezi vala sajtó alá a beszédeket, az kétséges. Valószínű, hogy egyet-mást változtatott volna rajtuk s itt-ott méginkább telítette volna tapasztalati életbölcselettel. E változtatások, hogy úgy szóljak, mélyítések azonban sokszor oly nehéz tartalmúakká, súlyosakká teszik Tompa prédikációit, hogy azoknak használatától többen visszariadnak. Hátrahagyott beszédei nem kevésbé dúzzadnak a gondolatok bőségétől, de a forma, melyben megjelennek, könnyebb a nélkül, hogy az a szív, iz, eredetiség, mely Tompa egyéniségének sajátja, belőlük hiányozznék. Tompa szól azokban hozzánk, a ki el van temetve, de mégis él; nem dohos síri szag, de az örökéletnek, a halhatatlanságnak üde szellője árad ki belőlük. Vajha olyan lélekkel olvasná mindenki, a milyennel én a megsárgult papírosokról lejegyeztem!“ A lelkészek, általában az irodalomkedvelő közönség figyelmét felhívjuk ismét a beszédekre.

Előfizetési felhívás. *Magyar alkotmány az Anjouk és Zsigmond alatt* című jogtörténeti munkára. Hazai alkotmány és jogtörténelmi irodalmunkban a jog és politikai élet egész történelmét felölelő s a tudomány legújabb rendszere mellett készített mű ez ideig nem látott napvilágot. Hajniknak az Árpád-kort tárgyazó kitünő művén és Kosutánynak szintén e korra vonatkozó tankönyvén kívül, ugy az érdeklődő nagyközönség, mint a joghallgató ifjúság a magyar politikai és jogfejlődés megismerésében azon művekre van utalva, melyek mig egyrészt elavultak, másrészt tisztán a hazai történelem előadásával foglalkoznak. E szempontból kiindulva, azon tapasztalat által vezéreltetve, hogy a joghallgató ifjúságnak fogok hasznos szolgálatot tenni, ha e még ki nem dolgozott korszakra vonatkozó művet nyilvánosságra hozom, bátor vagyok művemre felhívni az érdeklődő közönség szives figyelmét. Munkám által kettős célt véltem szolgálni. Mig ugyanis egyrészt a hazai és külföldi forrásmunkák felhasználása által tudományos kutatásomban a magasabb színvonalat is elérni törekedtem, másrészt kézikönyvet óhajtottam adni a joghallgató ifjúság kezébe, mely Hajniknak és Kosutánynak művét mintegy kiegészítené, s az Anjou-kor politikai életét kimerítően ismertetné. A 10 ivre terjedő mű 1899 június havában a sárospataki irodalmi kör kiadásában fog megjelenni s az előfizetők nevére azonnal pontosan megküldetik. Előfizetési ára 3 korona, mely legcélszerűbben postautalványon szerző címére, vagy Trócsányi Bertalan könyv-

kereskedésének Sárospatakra küldendő be. Sárospatak, 1899. március 23. *Dr. Zsindely István*, jogtanár.

A „Látóképes levelező-lapok“ — a képes levelező-lap gyűjtők lapja — első száma április 15-én jelent meg igen érdekes, hasznos és szórakoztató tartalommal, valamint gazdag csere- és közvetítő-rovattal. Előfizetési ára az 1899. évre 75 kr. A 24 oldalas lapocskát — mint mutatványszámot — kívánatra ingyen és bérmentve küldi meg a „Látóképes levelező-lapok“ kiadóhivatala Tata, Komárommegye.

Megjelentek s hozzánk beküldettek még: *A tiszán-inneni evang. reform. egyházkerület névkönyve az 1899-ik évre.* Összeállította *dr. Tüdös István.* Az eddigiekhez hasonló gondos szerkesztés dícséri a névkönyvet. — *Az állami tanítók országos egyesületének II. évi értesítője* (időszaki folyóirat). Szerkesztették: *Kozma László* egyes. elnök és *Benedek Mihály* egyes. főtákar. Érdekes és tartalmas füzet, mely hiven tanúsodik az egyesület életrealóságáról, de egyszersmind az egyesület lelkes elnökének, úgyszólván lelkének fáradhatatlan ügybuzgalmáról is. Az egyesületnek ma 819 tagja van. *A heves-nagykunsági ev. ref. egyház-megye 1898 ápr. 14-én Tisza-Abad-Szalókon és 1898 szept. 28-án Tiszafüreden tartott közgyűléseinek jegyzőkönyve.* Ugyanazt a gondos szerkesztést s izléses, szép kiállítást látjuk rajta, a mit már más alkalommal is elismeréssel emeltünk ki. — *Protestáns Szemle.* Szerkeszti *Szóts Farkas.* 1899. évi 3 füzet. Tartalma: 1. Irodalmi tömörülés az egyházban. Szóts Farkas. 2. A lelkészképzésről, különösen Németországban. III. Schneller István. 3. Schleiermacher beszédei a vallásról (Befej. közl.) Stomp László. 4. Istenről. III. Isten és a világ. (Befej. közl.) Dr. Erdős József. Egyházi és Irodalmi Szemle. Ez utóbbiban Radácsi György mutatja ki az Izr. M. Irod. Társaság Szentírásának gyarlóságait.

K Ü L F Ö L D.

„Los von Rom“.

E becses lap t. olvasói előtt bizonyára ismeretes az a vallásos mozgalom, mely circa két éve indult meg Ausztriában s a melynek mottója ez, hogy: „Los von Rom!“ — azaz: kiszabadítani az egyházat a pápaság körmei közül. Szóba hozták a magyar lapok is; de ha most egy, az érdekes és nagyfontosságú mozgalomra vonatkozó felolvasásról — melyet itt Münchenben *Lic. P. Bräunlich*, wetzdorfi lelkész tartott, — beszámolok a nagytiszt. szerkesztő úr engedelmével: nem lesz érdektelen azok előtt, kik e mozgalom okai felől tájékozatlanok.

A mozgalom, melynek megindításában néhány bécsi studentnek is része volt s melyet Schönerer, Wolff stb. osztrák képviselők a törvényhozás termében is szóba hoztak, most már ide is eljutott s Bajorország több tekintélyes városában virágozik az „Evangelischer Bund“ s *Lic. Bräunlich* úr ennek az Isar parti Athénben leendő megalakítása végett jött s tartotta felolvasását, de egyszersmind azért is, hogy a münchenieket tájékozza a „Los von Rom“ eredete és célja felől.

Lic. Bräunlich úr *Lehmann* könyvkiadónak, egy lelkes protestáns férfiúnak meghívására jött Münchenbe s a felolvasás közönségét is *Lehmann* plakátjai hívták össze e hó 14-ikére a „Café Luitpold“ egyik termébe. A helyiség zsúfolásig megtelt, de a klerikaliskok gondos-

kodtak arról, hogy a protestánsok lelkesedését több ízben megzavarják izetlen tüntetésökkel. A gyűlést megnyitó *Lehmann* urtól kaptak is egy kis leckét.

Lic. Bräunlich úr *Lehmann* üdvözlő szavai után megkezdé felolvasását. Szavai a hallgatókra mély benyomást tettek; nem csak az ügy iránti lelkesedés, hanem öntudatos irány ömlött el előadásán, mely rokonszenves, egyszerű, frasis nélküli volt. Előre bocsátotta, hogy az ausztriai mozgalom *nem az új politikai hullámvérésnek, nemzetiségi küzdelmeknek kifolyása, hanem történelmi szükségesség, a katholicismus és klerikalismus productuma és erős vágy a mélyebb és bensőbb vallásos élet után. Azért hangsúlyozta, hogy a „Los von Rom“ vallásos mozgalom; természetesen a jelen politikai és nemzetiségi küzdelmekben való jelentőségét nem ignorálhatjuk, de a politikai momentum másodrendű.*

A felolvasás tartalmát jegyzeteim nyomán röviden a következőkben foglalhatom össze: A század végén a külső élet a találmányok és felfedezések által annyira gazdaggá lett, hogy a belső, a lelki életben is felkelt a gazdagodási, egy erőteljes, öntudatos hit utáni vágy. Ez természetesen ott mutatkozott legelőbb, a hol a lélek leginkább szegénynek érezte magát, t. i. a katolikus népek között, kik a századvégi felvilágosodás folytán a könnyenhipés körébe száműzték vallásuk nagyrészét, mint gyermekes naivságot. A lelkek tehát a protestantismushoz fordultak s a mozgalom vallásos jellege ebben domborodik ki.

Ezután *Bräunlich* úr a másik momentumhoz, t. i. a *politikaihoz* fordult, mely szerinte egy történelmi tényből indul ki. A katolikus nemzetek ugyanis a hanyatlás útján vannak, míg a nagy protestáns nemzetek: Angolország, Németország, az Egyesült-Államok hovatovább a világ vezérállamaivá lesznek. Így amazok mindinkább meggyőződnek arról, hogy a róm. katholicismus nemcsak nemzeti állásukat meg nem őrzi, hanem még nemzeti fenmaradásukat is veszélyezteti. A sülyedés legjellemzőbb Spanyolországnál, a hol nagyon is hallható az olyan kifakadások, hogy: „a protestáns észak igája a nyakunkat kerülgeti s talán halálra vagyunk itélve, ha katolikusok maradunk.“ Az irek, lengyelek, portugálok érzik a római vallás aláásó hatalmát s Ausztriában is a szlávok mind nagyobb tért kezdenek hódítani, mert a kath. klérus kivette az erőt a lelkekből. Egy klerikus a felolvasóhoz intézett levelében panaszkodik a kath. képviselők ellen, kik a német fajjal olyan judás-módon bánnak s tudomására hozza az egyházból való kilépését. A felolvasó hivatkozik ezután az erdélyi szászokra, kik csak prot. hitük megtartása mellett állhatnak meg nemzetiségükben, mert vallásuk folytonos érintkezésben tartja őket nagy németországi testvéreikkel. Ebben talán van is valami!

Ausztria valamikor tulnyomólag prot. volt és csak az erőszak hajtotta vissza ismét a pápa hatalma alá. Az üldözés századokon át tartott s ezeken és ezeken menekültek Ausztriából, mert hitőket meg akarták tartani.

Csak 1781-ben biztosított a vallási türelem valamennyire a II. József rendelte által s megtörtént az a csodálatos dolog, hogy a hol minden „stock-katholisch“-nak látszott, egy év alatt 74,000 ember vallotta magát protestánsnak. A paritas 1861 óta, a pátens óta volna meg, de ennek dacára is megtörtént, hogy Tirolban a tartománygyűlés 1866-ben keresztül vitte azt a törvényt, mely szerint Tirolban protestáns nem lehet földbirtokos s e szerint a törvényhozásból is ki vannak zárva hitsorsosaink.

A jelen nemzeti alakulásai égetővé teszik a protestántsághoz való visszatérés kérdését. 1897 decemberben hangzott először a felhívás Bécsben: „Los von Rom“ és az osztrák sajtó gyorsan plántálta tovább. Egész vidékek fenyegetöztek az áttéréssel s a prot. iratokat oly mohón kapdosták, mint a reformatio napjai óta soha. Egyre-másra mentek a levelek a német protestánsokhoz s bennök a közérzület e nyilatkozatban jutott kifejezésre: „Asztria előtt e két alternativa áll: vagy Európa pápaság által ruinált államainak számát szaporítani, vagy Rómától százados küzdelem után elszakadni!“ S hogy a kép teljes legyen, népköltők is állottak elő, hogy a megújulás vágyát erősítsék.

Ez év jan. 15-én volt az ismeretes bécsi gyűlés, a hol az áttérési vágy hatalmas tényekben nyilatkozott, úgy, hogy a klerikális sajtó a kormányzó hatalom figyelmét mint revolutionaris tényre hívja fel s kedve volna a régi inquititio eszközeit a rozsdától megtisztogatni. A mozgalom vallásos színezetét hangsúlyozta ezután a felolvasó újólag s a vezetők nyilatkozatát citálta arra nézve, hogy csak a rozszakarat deklarálhatná politikai mozgalomnak. A vezetők a legideálisabb lelkesedéssel működnek s a prot. hitért bármi áldozatra készek volnának.

A cél az, hogy a osztrák népnek visszaadjuk régi hitét s így az Ausztria és Németország közötti benső viszonyt megteremtjük.

A felolvasó ezután adakozásra hívta fel a közönséget, új parochiák állítását hozván magával a mozgalom. Felolvasását így végezte: „A szabadság és a német hit iránti szeretetet, az ideált az ördög sem rabolhatja el tőlünk!“

Az evangyeliomi szövetség müncheni osztálya azonnal megalakult mintegy 100 aláírással. Isten áldása legyen rajta!

Bármennyire is hangsúlyozza Bräunlich a mozgalom vallásos színezetét, nem lehet félreösmerni, most különösen a Bismarck-kultus idején a németiség vallásban való egyesítésének célját s ez által politikai hatalmának emelését. Mert ez a nagy nemzet ösmeri ám azokat az eszközöket, melyekkel önmagát megdicsőítheti, felemelheti. Öntudatát erősítheti s ha körüljárók ebben a szép Isar parti Athénben: lépten-nyomon megörökítve látom a német dicsőséget remek monumentumaiban s az új vallásos mozgalomban bizni lehet, mert „német vallás“-ról beszél!

Hát mi a „magyar vallás“-sal, hogy állunk?

München, 1899 apr. hó.

Sáfrány Lajos,
cand. theol. et philologiae.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Gyülekezeteink köréből. *A hódmeső-vásárhelyi ev. ref. egyház*, a pártok erős mérkőzésével, második szavazáson apr. 27-én nagy szavazattöbbséggel Györfy József kabai s. lelkészt választotta meg az újonnan szervezett újjvárosi lelkészi állásra. E választás a nép szeretetének megnyilatkozása s az ifjú lelkész e szeretetre teljesen méltó. Isten áldása kísérje munkáját!

— Ritoók Zsigmond becses cikksorozatából — úgy szólva — még csak a bevezető rész jelent meg lapunkban s már is kezd országos figyelmet kelteni, még pedig nemcsak a protestáns, hanem a katólikus egyházi sajtóban is. A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“

„egyházi közéletünk örvendetes pezsdülése jele“-ként üdvözli s annak a kijelentésével, hogy e cikksorozatot „nagy érdeklődéssel várja“, ígéretet tesz, hogy „róla olvasóinak referálni fog“. — A kath. „Magyar Állam“ tovább megy s április 28-iki számában *legelső helyen* foglalkozik úgy magával a cikksorozat megjelent két első részével, mint annak nagyérdemű írójával. *Ritoók Zsigmond* úr, — úgy mond a „Magyar Állam“ — a nagyváradi kir. ítélőtáblának elnöke, a Tisza-gárdának egyik oszlopos tagja (!), hitvallására a helvét gyülekezethez tartozik (értsd: a helvét hitvallást követők egyházát. Szerk.), a protestáns mozgalmakban jelentős szerepet visz s a hol teheti, bátran kimutatja a felekezethez való ragaszkodást. Nem vádoljuk, sőt *dicsérjük* *esért* és nagy figyelemmel kíséjük cikkeit a „Debreceni Protestáns Lap“-ban. A legutolsó cikkében a protestánsok pusztulását tárgyalja statisztikai adatokkal. Ezeket akarjuk mi is kissé megvilágítani a kath. közönség számára. Itt aztán kivonatossan közli a „Magyar Állam“ Ritoók Zsigmond adatait, itt-ott saját szája ize szerint való megjegyzésekkel kísérve. Konstatálja, hogy Magyarországon „a katholicismus a vigasztalan politikai helyzetben is számszerűleg folyton szaporodik.“ *Sajnos azonban*, — úgy mond — *a belső, az erkölcsi erők szaporodásáról nincsen s ha volna, sem lenne kedvező a statisztika.* „Ehhez a kellene, hogy a katólikusokat ne csak egyedül a vallási kapocs kösse az egyházhoz; használjuk fel mi is, mint a protestánsok teszik, az autonómiai szervezetet; vigyünk azzal életet abba a nagy tömegbe, mely lehasága folytán minden téren leszorítottatni hagyta magát az élelmes protestánsoktól. Ime. Ritoók Zsigmond állami hivatalban levő, magas méltóságot viselő férfiú, felekezete iránt való érdeklődésből fáradságos statisztikai adatokat szed össze, hogy velők a protestáns közügyet szolgálja. Nekünk ily férfiak nincsenek“ stb. stb. Mi pedig csak örülünk a „Magyar Állam“ udvarias figyelmének. De még jobban örültünk volna annak, ha Ritoók Zsigmond ama kimutatása felett, hogy a románság közé kerülő protestánsok, ha egyházat nem alapítanak, *elvésszik magyarságukat*, a „Magyar Állam“ nem tért volna egyszerűen napirendre, hanem szint vallva, elmondotta, kifejtette volna a maga érzelmet s azon hazafias meggyőződését, mely e szerfelett szomorú tény konstatálásánál kétségenkívül a szűk felekezeti korlátokon felül bir emelkedni s az *oláhokkal szemben* kész támogatni azon protestánsokat, kik Rómától ugyan rég elszakadtak, de mások, mint magyarok, lenni nem akarnak. Hisszük is, hogy a „Magyar Állam“ e tekintetben még nem mondotta ki az utolsó szót, hanem mihamarabb segítségére siet, ha nem is a protestántságunk, — legalább és mindenestre a fenyegetett magyarságnak. Ezt mi épen olyan kíváncsian várjuk, mint a „Magyar Állam“ a Ritoók Zsigmond cikksorozatának a folytatását.

— *Értesítés.* Az április hó 10–13. napjain Budapesten ülésezett ev. ref. egyetemes konvent jegyzőkönyve, alantírott szerkesztésében, 1–20 íven (312 lap) Debrecen városának nyomdájában megjelent s noha a füzéssel és expedíálással még egynehány nap eltelik, a füzetlen íveket azok az *egyházi hatóságok*, a melyeknek esetleg sürgős szükségök van reá, tölem már is megkaphatják. Kelt Debrecenben (ref. főiskola), 1899 május hó 6. *Sass Béla* konventi jegyző.

— *Emléktábla a főiskolai oratóriumban.* Ötven esztendeje a 49-es nagy időknek, a mikor a magyar országgyűlés januártól május 31-ig *Debrecenben* ülésezett, mégpedig a alsóház az kollégium oratóriumban,

a felsőház pedig a mai Podmaniczky-házban. Ez utóbbiban a tulajdonos kegyelele már emléket állított a nagy napoknak; az oratóriumban pedig most, a felszázados évfordulón szándékoznak emléktáblával megjelölni az örökké nevezetes történelmi eseményt. Az emléktábla a főiskolai tanári kar és ifjúság együttes kegyeletével létesül. Leleplezése *junius 4-én* ünnepélyesen fog végbemenni, a melyre a képviselőházat, az összes politikai pártokat, meg *Madarász Józsefet*, a 49-es országgyűlés még élő és szereplő alakját meghívják, sőt Madarászt még beszéd tartására is fölkérik. A szép ünnepély programját a végleges megállapítás után közölni fogjuk.

— **Főiskolánk a Bessenyei-ünnepen.** A f. hó 9-en Nyiregyházán végbemenő országos Bessenyei-ünnepben főiskolánk képviselőjében Kulcsár Endre és dr. Gulyás István főgymn. tanárok vesznek részt. — A főgymn. önképző-kör 25 tagjával jelenik meg irodalmunk nagy alakjának szobor-leleplezésén s a szobrot megkoszorúzza.

— **Bethlen Gáborért.** A lángeszű nagy fejedelmeknek, a ref. vallás erős bajnokának szobrot akarnak emelni *Nagy-Enyeden*, a hol legnemesebb alkotása, a Bethlen-kollégium virágozik. A debreceni főiskolai ifjúság, a kollégium hagyományaihoz hiven, a szobor javára e hó 24-én a „Bika” disztermében nagyszabású *ünnepélyt* rendez, melyen a nagyenyedi szoborbizottság is részt vesz és a melynek védnökeiül Debrecen kiválóbb testületeinek fejeit, az erdélyi püspököt és a nagyenyedi kollégium főgondnokát óhajtják megnyerni. Szívvel kívánunk a lelkes ifjúság fáradozásai után teljes sikert. A matinée műsorát legközelebb közöljük.

— **A Csokonai-kör felolvasó-estélye.** A Csokonai-kör ez évi felolvasó-cykusát apr. 29-én a Margit-fürdő disztermében tartott estélylyel fejezte be. Ez alkalommal a szórakoztató felolvasáson, szavalaton és éneklésen kívül különösen *dr. Kardos Albert* Szenczi Molnár Albe-tről tartott kiválóan érdekes és tartalmas felolvasása kötötte le a hallgatóság figyelmét. Lesz alkalmunk e minket mindenképen illető felolvasást olvasóinkkal megismertetni.

— **A nem állami tanárok vasúti kedvezménye** ügyében az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatóságának apr. 22-én tartott ülésén *Beöthy Zsolt* elnök indítványára elhatározták, hogy a kereskedelmi minisztert küldöttségileg fogják megkeresni s a jogos kérelem tárgyában informálni. Az igazgatóság kérésére megígérte az elnök, hogy a küldöttséget ő fogja a miniszterhez vezetni.

— **A ref. énekeskönyv reformja** érdekében az énekügyi bizottság elnöke, Sátoralja-Ujhely költő-papja, *Fejes István* legközelebb egy újabb felhívást bocsátott ki, melyet lapunkban is közöltünk. E felhívás egyeseknél a legélénkebb viszhangot keltette. Debreczen poétái is megmozdultak, ami illő is, mert a mostani énekeskönyvünket első sorban a debreczeniek hozták létre s így csak az ősök nyomait követjük, ha a jelenleg folyó átalakításban is tetemes részt veszünk. — Tudomásunk van továbbá afelől, hogy főiskolánk egyik tanára az időszaki sajtóban elszórvva megjelent új énekeket, zsoltár és dicséretátalakításokat összegyűjti és azokat az énekügyi bizottság rendelkezésére bocsátja. A szent munka így végre már csak befejezést nyer, amit különben Fejes István is hisz s úgy gondolja, hogy ha összeszedjük énekeinket, lesz már annyi értékes anyagunk, amennyi elegendő egy énekeskönyvhöz. Szedjük hát össze! Milyen szép lenne, ha az új század hajnalát már az új énekes könyvből énekelve köszönthetnők!

— **A temetési énektár** ügyében is kellene már valamit tennünk. Nemesak siralmas, de megbotránkoztató az az állapot, amelyben ma vergődünk, amikor a temetési énekekre nézve a legfektelenebb szabadosság s ezzel karöltve a legkiáltóbb izléstelenség uralkodik. Igaza van *Sinka Lajosnak*, hogy bizonyos egységre kell már törekedni a temetési énekek és gyászdallamok használatánál. Legcélszerűbb és célravezetőbb volna, ha az *egyházkerület maga venné kezébe az ügyet* és állítana elő egy egységes temetési énektárt. Ajánljuk e körülményt a közgyűlés figyelmébe. Ne tessék tartani tőle, hogy nem lesznek hangulatos, búsongó elégiák! Mi magunk ismerünk kéziratban egy egész, jóra való gyűjteményt. Csak meg kell indítani a temetési énektár reformja és egységesítése ügyében a mozgalmat, mert a jelenlegi helyzet tarthatatlan.

— **A szatmárnémeti-i ev. ref. főgymn.,** mint múlt számunkban olvasható, *rendes vallásánári tanszékre* hirdet pályázatot. A pályázat szerint: „rendes vallásánárul csak olyan pályázó választható, kinek *vallásánári képesítettségén kívül középiskolai tanári oklevele is van.*” Előttünk legalább is különösnek tűnik fel, hogy még mindig ilyen módon szerveznek nálunk rendes vallásánári tanszékeket és vonják el a vallásánárt tulajdonképeni hivatásától. Ha az a tanszék igazán vallásánári, akkor ne varrjanak annak a tanárnak nyakába egyéb tudományszakokat; csak vallásánári teendőinek tudjon korunk változott viszonyai között egyházunk igaz javára megfelelni. Ugy tudjuk, hogy az állam e tekintetben szívesen segédkezik a felekezeteknek és a szatmárnémeti-i államsegélyes tanintézet.

— **Országos Zoologiai Társulat** alakult a fővárosban, melynek célja a tudományos és gazdasági állattan, vadászat, állat, sport és védelem fejlesztése. A társulatnak már is két szaklapja van, u. m.: a *Zoologiai Lapok* és a *Szárnyasaink*, melyek közül az első a tudományos állattani kérdéseken kívül különös súlyt fektet a méh- és ebtenyésztésre, utóbbi a tudományos ornithologia mellett a baromfi-, galamb- és madár tenyésztéssel foglalkozik. Tagsági kötelezettség 3 évre szól, tagsági díj évi 4 frt, mely összegért az illető tag díjtalanul kapja a társulatnak egyik vagy másik havonként kétszer megjelenő és gazdagon illusztrált szaklapját. Alapszabályokat és mutatószámokat szívesen küld a társulat igazgatósága: Budapest, VII. ker., Rottenbiller-utca 30. szám.

— **„Az Anker”** élet- és járadék biztosító társaság XL. rendes közgyűlése ápril 14-én tartatott meg gróf Rákó Kálmán elnöklete alatt. Az eredmény a legfényesebb a társaság fennállása óta. A vagyon 65 millió 339.776 frt 56 kr-ra emelkedett. Ebből Magyarországra esik magyar értékpapirokban 8.148.740 frt 45 kr. — Jelzálog-kölcsönökben (10.214.190 frtban megbecsült ingatlanokra) 3.167.600 frt. Ingatlanból (társasági ház Budapest) 831.884 frt 40 kr. A részvény-szelvény 100 frttal, valamint a mai hirdetésben kimutatott nyeresémosztalékok készpénzben a társaság budapesti és bécsi pénztárainál felvehetők. A nyeresémosztalékokat az aláírt szelvény bemutatása ellen a társaság helybeli képviselője is kifizeti.

— **A hátralékok beküldését és az előfizetések megújítását ismételten kérjük.**

Szerkesztői üzenet.

A. K. A jövő számban jönni fog. Köszönet.

TARTALOM-JEGYZÉK: Nézetek az ev. ref. egyház helyzetéről és teendőinkről. Ritoók Zsigmond. — Közéletünk: Az érmelléki ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Referens. — A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegye közgyűlése. B. F. — Görömbei Péter üdvözlő beszéde. — Egyházi értekezlet Kabán. Kovács Lajos. — Irodalom. — Külföld: „Los von Rom.“ Sáfrány Lajos. — Különfélék. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**
Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Pályásat.

A **kisújszállási** ref. főgymnasium igazgató tanácsa pályázatot hirdet a **természettanrajz-földrajz** tanszékére.

Pályázhatnak ev. ref. vallású tanárok és tanárjelöltek. A megválasztott az orsz. tanári nyugdíjintézetnek tagja lesz.

A rendes tanár törzsfizetése 1200 frt, lakpénze 200 frt, az egyházi pénztárból havi előleges részletekben. Részesül öt izben 100—100 frt ötödéves korpótlékban is. Törzsfizetése fokozatosan 1600 frt-ig emelkedhetik.

Oklevéllel nem bíró tanárjelölt helyettes tanárul alkalmaztatik, 800 frt évi fizetéssel, szintén havi előleges részletekben.

A megválasztott tanárt a miniszter nevezi ki, azért a kérvények a nm. vallás- és közoktatási miniszterhez intézendők; beadni pedig **f. évi junius elsejéig** kell őket az alantírott elnökhöz.

Az okleveles tanár egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni. A szolgálatba lépés ideje **f. évi szept. 1.** Kisújszállás, 1899. apr. 28.

Gulyás Lajos,
ev. ref. lelkész, ig. tan. elnök.

Pályásat

a **vértesi** ev. reform. egyház **organista kántor-tanítói** állomására.

Javadalom: 1. Lakás természetben (két szoba, konyha, házi kert, melléképületek); 2. készpénz az egyház pénztárából 60 frt; 3. az ismétlő-iskola vezetéséért 20 frt; 4. 30 köböl rozs és 100 véka csős tengeri az egyház magtárából; 5. 2 öl tűzifa beszállítva; 6. 14 kat. hold s 986□ jóminőségű szántóföld; 7. minden gyermektől egy csirke; 8. stóla 30 frt; 9. 8 hold legelő-illetmény s egy darab vetemény föld; 10. a szabályszerű ötödéves korpótlék. A javadalom ez idő szerinti összes értéke — a lakáson kívül — 500 forintra tehető.

Köteleesség: Az I—VI. osztályú fiiskola és az ismétlő-iskola vezetése; az organista kántori teendők végzése; lelkésznek akadályoztatása esetén s a szokott kánoni órákon helyettesítése s az ünnepkövetek ellátása.

Az okmányokkal felszerelt pályázati kérvények **f. évi május hó 31-ig** küldendők be hozzám s az állomás **f. évi szept. hó 1-én** elfoglalandó.

Vértés (ú. p. Nagy-Léta, Biharm.), 1899. május 1.

Szűcs László, ev. ref. lelkész.

Pályásat kántor-tanítói állásra.

A **resicai** (Krassó-Szörény megye) ev. reform. I—VI. osztályú vegyes iskola **kántor-tanítói** hivatalára pályázat nyittatik. Javadalom: 1. Két szoba és egy konyhából álló lakás az egyház épületében. 2. Tandíj. Csak a más vallású és nemzetiségű iskolánkba járó gyermekek után fizettetik, ha azok szülei, mint vegyes házások, az egyház fentartásához nem járulnak. A folyó iskolai évben 200 frtnál több folyt be, egy-egy

gyermek után havi 1—1 frttal. A tandíj teljesen a tanítót illeti, de, minthogy a tandíj-fizetők száma sok tekintetben függ a tanító személyiségétől, díjlevélbe csak 40 frt vétetett. 3. Temetési stóla: 6 frt remélhető. 4. 354 frt évi államsegély. Mellékjövedelem remélhető.

A megválasztandó köteles az iskolának a tiszántuli egyh. ker. által kiadott C) tanterv szerint vezetésére, vasár- és ünnepnapokon a gyülekezeti éneklés vezetésére, körlelkész akadályoztatása esetén helyette vasárnap délelőttként inádságból álló lelkészi szolgálat s a nagy ünnepek második napjának reggelén a templomi szolgálat végzésére.

Mivel az államsegély csak okleveles tanító részére folyósíttatik, ilyen pályázók kérvényei **f. évi május 15-ig** a resicai ev. ref. lelkészi hivatalhoz küldendők. Az állomás a lehető legrövidebb idő alatt elfoglalandó. Resicán, 1899. április 24.

2—2

Zöld József, ev. ref. lelkész.

Köszönetnyilvánítás.

Ő Fensége Salvator Lipót főherczeg udvarmesteri hivatala

Általános Asbestáru-gyár.

Ő császári és királyi Fensége Salvator Lipót Főherczeg **rendkívül meg van elégedve** az asbesttalppal bélelt cipőkkel. Ő Fensége hosszabb gyalog kiránduláson használta a cipőket és érezte, hogy lábai nem fáradtak úgy el, mint más közönséges cipőknél. Küldök egy pár vadász-cipőt, hogy annak a mintájára készítsenek másikat asbesttalpbéléssel, ugyanannál a cipésznél s aztán küldjék ide.

Hisszük, hogy a vadász cipők ép oly jók lesznek és ép oly megfelelők, a mint megfelelők voltak a szaloncipők.

Zágráb, 1898. július hó 8-án. **KRAHL,** huszárcapitány.

Ma yarország volt miniszterelnöke, a közigazgatási írószág elnöke, a következőket írja:

Tisztelt Doktor ur!

Az asbestbetéti cipők kitünőknek bizonyultak, szilárdan és puhán járok; megszűnt minden lábfájdalom, úgy hogy — azt hiszem — lábbajom semmi további orvoslást nem igényel.

Szives tanácsát köszöni

Dánoson, 1897. évi szeptember 17-én tisztelő hiva

WEKERLE SÁNDOR.

Nincs többé lábfájás!

Óvjuk lábainkat hidegtől, nedveségtől és meghűléstől.

Sem tyukszem, sem izzadós láb, sem bőrkeményedés, sem labdaganat sem labeges.

Rövid idejű viselés után **megkönnyebbül a járása** annak, ki cipőjét **dr. Högyes-féle,** az egész világon szabadalmazott asbesttalpbéléssel látja el.

Kettősvastagságú 1 frt 20 kr., egyszerű 60 kr., homoktalp 40 kr., gyermekeknek fele.

Az asbesttalpbélés kitünőségét legjobban bizonyítja, hogy a **cs. és kir. közös hadseregnek és a m. kir. honvédségnek eddig 22500 pár szállított.**

Szétküldés csakis utánvétellel, vagy a pénz előleges beküldése mellett. Felvilágosítások, prospectusok és köszönetnyilvánítások ingyen.

Viszonteladóknek megfelelő árendemény

ÁLTALÁNOS ASBESTÁRU-GYÁR BETÉTI TÁRSASÁG
BUDAPEST.

Egyedüli elarusító raktar Hajdumegyében **TOLNAI DANIEL** cipőraktár, Debrecen, Főpiac, a főpostával szemben.

**Legnagyobb férfi- női és gyermek
cipő áruház.**

Van szerencsém a helybeli és vidéki n. é. közönség becses tudomására hozni, hogy a tavaszi és nyári idősakra való tekintettel áruházam oly dusan van felszerelve

CIPŐÁRUKKAL

hogy képes vagyok e tekintetben minden kívánalomnak eleget tenni, áruim olcsósága és az árúk szolid kivitele azon kellemes helyzetbe juttatott, hogy minden versenyen felül állok.

Tisztelettel

TOLNAI DÁNIEL

előbb BAUM MIKSA,

DEBRECZEN, főpostával szemben.

Eladás nagyban és kicsinyben.

Vidéki megrendelések kiváló gondtal eszközöltetnek.

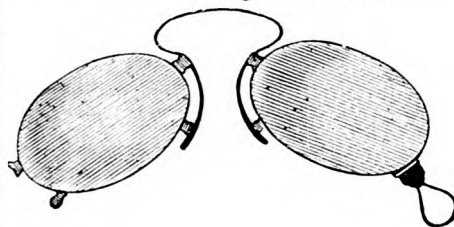
Vidéki megrendelések kiváló gondtal eszközöltetnek.

FISCHER JAKAB

látyszerész, Debreczenben, Főpiacz
Alapított 1872.

Ajánlja a legjobb minőségű

szemüvegeket, orrosiptetőket, lorgnetteket,
rövidlátók, gyengélátók, távollátók, szemszenvedőknek és operált szemeknél.

Salon-Lorgnettek

(á la Pompadour), hosszú nyéllel színházban és hangversenyeknél különösen kedvelt üvegek.

Színházi és mezei látcsövek, legfinomabb achromatikus üvegekkel.

Teljesen kipróbált Aneroid-légsulymérők, hőmérők, vízszintmérők, iránytűk, nagyító lencsék.

Folyadékmérők, ugymint: pálinka-, bor-, szesz-, must-, lug-, eczet-, fagyalt- és cukormérők, továbbá minden a látyszerészi szakmához tarsozó tárgyak legjobb minőségben kaphatók.

Igazítások és vidéki megrendelések leggyorsabban eszközöltetnek.

NEUMANN M.

a t. t. ev. ref. egyházkerületben lakó lelkészek, tanárok és tanítók ruhaszállítója
DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Ezen legelterjedtebb és legjobb hírnévnek örvendő az ország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe,

tisztelettel tudomásul hozza, hogy a tavaszi idényre szükséges kész árukkal dusan el van látva s a nagytiszteletű urak b. pártfogását úgy, mint eddig továbbra is kéri.

Ruhák megrendelésre, mérték szerint is készítettnek.

☞ Czégemre kérek figyelni! ☜

NEUMANN M. czége 54 év előtt lett alapítva.